

Gwasanaeth Llysoedd
a Thribiwnlysoedd EM

HM Courts &
Tribunals Service

Cynllun Iaith Gymraeg

Paratowyd yn unol â Deddf yr Iaith Gymraeg 1993

2022-2025

Welsh Language Scheme

Prepared under the Welsh Language Act 1993

Cynllun Iaith Gymraeg Gwasanaeth Llysoedd a Thribiwnlysoedd EM

2022-2025

Paratowyd yn unol â Deddf yr Iaith Gymraeg 1993

HM Courts & Tribunals Service Welsh Language Scheme

2022-2025

Prepared under the Welsh Language Act 1993

Datganiad Polisi Cynllun Iaith Gymraeg

Mae Gwasanaeth Llysoedd a Thribiwnlysoedd Ei Mawrhydi (GLITEM) wedi mabwysiadu'r egwyddor y bydd, wrth gynnal busnes cyhoeddus a gweinyddu cyfiawnder yng Nghymru, yn trin yr iaith Gymraeg a'r iaith Saesneg yn gyfartal. Mae'r Cynllun hwn yn nodi sut y bydd GLITEM yn rhoi'r egwyddor honno ar waith wrth ddarparu gwasanaethau i'r cyhoedd yng Nghymru.

Cafodd y Cynllun diwygiedig hwn ei gymeradwyo gan Gomisiynydd y Gymraeg ar *

Welsh Language Scheme Policy Statement

HM Courts & Tribunals Service has adopted the principle that in the conduct of public business and the administration of justice in Wales it will treat the Welsh and English languages on a basis of equality. This scheme sets out how HM Courts & Tribunals Service will give effect to that principle when providing services to the public in Wales.

This revised Scheme was approved by the Welsh Language Commissioner on *

Cynnwys

Rhagair
Cyflwyniad
Ein ffocws ar gyfer y dyfodol
Cyfrifoldeb am y Cynllun
Cynllunio a Darparu Gwasanaeth
Ein darpariaeth Iaith Gymraeg
Ein darpariaeth ar gyfer yr Ynadaeth
Delwedd Gyhoeddus y Sefydliad
Ein darpariaeth ar gyfer Staff
Gweithredu a Monitro
Staffio
Trefniadau Gweinyddol
Bodddhad, Cwynion a Monitro
Rhoi Cyhoeddusrwydd i'r Cynllun
Atodiad i
Atodiad ii
Atodiad iii
Atodiad iv
Atodiad v

Contents

t.6	Foreword	p.6
t.8	Introduction	p.8
t.9	Our focus for the future	p.9
t.11	Responsibility for the Scheme	p.11
t.13	Service Planning and Delivery	p.13
t.15	Our Welsh Language provision	p.15
t.27	Our provision for the Magistracy	p.27
t.29	The Organisation's public image	p.29
t.32	Our provision for Staff	p.32
t.34	Implementation and monitoring	p.34
t.35	Staffing	p.35
t.37	Administrative arrangements	p.37
t.39	Satisfaction, Complaints and Monitoring	p.39
t.42	Publicising the scheme	p.42
t.43	Annex i	p.43
t.46	Annex ii	p.46
t.50	Annex iii	p.50
t.56	Annex iv	p.56
t.57	Annex v	p.57

1. Cyflwyniad

Ein sefydliad

1.1 Mae Gwasanaeth Llysoedd a Thribiwnlysoedd Ei Mawrhydi yn asiantaeth weithredol i'r Weinyddiaeth Cyfiawnder. Rydym yn darparu cymorth gweinyddol i'r Llys Apêl, yr Uchel Lys, Llys y Goron, y Llys Sirol, Llys Ynadon, Tribiwnlysoedd a'r Llys Gwarchod.

1.2 Mae'r Cynllun hwn yn ymdrin â gwaith Llys y Goron, Llys Ynadon, yr Un Llys Sifil a'r Un Llys Teulu, y Tribiwnlys Cyflogaeth, y Tribiwnlys Nawdd Cymdeithasol a Chynnal Plant, y Tribiwnlys Mewnfudo a Lloches, y Llys Gwarchod a'r Gwasanaeth Profiant.

Cyfeirir ym mharagraff 5.48 at y ddarpariaeth Gymraeg yn y Llys Apêl, Uchel Lys a'r Uwch Dribiwnlys.

Ein Cynllun

1.3 Mae Cynllun Iaith Gymraeg Gwasanaeth Llysoedd a Thribiwnlysoedd EM yn ymrwymo GLITEM i gefnogi'n llwyr yr egwyddor sy'n sail i Ddeddf yr Iaith Gymraeg 1993 sef i drin pawb sy'n dymuno defnyddio'r Gymraeg yng Nghymru, yn yr un modd â'r sawl sy'n dymuno defnyddio'r Saesneg. Mae'r cynllun hwn yn nodi sut bydd GLITEM yn gweithredu'r egwyddor honno wrth ddarparu gwasanaethau i'r cyhoedd yng Nghymru a sut y bwriadwn ddod yn sefydliad mwy dwyieithog yn ystod cyfnod y Cynllun hwn.

1.4 Dylech ddarllen cyfeiriadau yn y Cynllun hwn at y cyhoedd yn gyffredinol i olygu ei fod yn cynnwys aelodau'r proffesiwn cyfreithiol gan gynnwys y farnwriaeth, awdurdodau lleol a phob awdurdod erlyn cyhoeddus eraill ac unrhyw grŵp budd penodol yng Nghymru y byddwn yn darparu gwasanaeth ar eu cyfer.

1. Introduction

Our organisation

1.1 HM Courts & Tribunals Service is an executive agency of the Ministry of Justice. We provide administrative support to the Appeal Court, the High Court, Crown Court, County Court, Magistrates' Court, Tribunals and the Court of Protection.

1.2 This Scheme covers the work of the Crown Court, Magistrates' Court, the Single Civil and Family Court the Employment Tribunal, the Social Security and Child Support Tribunal, the Immigration and Asylum Tribunal, the Court of Protection and the Probate Service.

Reference is made in paragraph 5.48 to the provision of Welsh in the Court of Appeal, High Court and Upper Tribunal.

Our Scheme

1.3 HM Courts & Tribunals Service's Welsh Language Scheme commits us to support fully the principle behind the Welsh Language Act 1993, of treating those in Wales who wish to use Welsh, in the same way as those who wish to use English. This scheme sets out how we will give effect to that principle when providing services to the public in Wales and how we intend to become a more bilingual organisation during the period of this Scheme.

1.4 You should read reference in this Scheme to the general public as including members of the legal profession including the judiciary, local authorities, all other public prosecuting authorities and any particular interest group in Wales to which we provide a service.

2. Ein ffocws ar gyfer y dyfodol

2.1 I wella ei ddarpariaeth Gymraeg yn barhaus, bydd ffocws Gwasanaeth Llysoedd a Thribiwnlysoedd EM i'r dyfodol fel a ganlyn:

- Gweithio gyda defnyddwyr gwasanaeth a phartneriaid cyfiawnder eraill i sicrhau ein bod yn canfod dewis iaith mor fuan â phosibl ac yn cael ei gofnodi'n briodol ar bob cam ym mhroses y llysoedd a'r tribiwnlysoedd.
- Codi ymwybyddiaeth defnyddwyr y Llysoedd a'r Tribiwnlysoedd o'u hawl i ddefnyddio'r Gymraeg.
- **Bod yn fwy rhagweithiol wrth farchnata ein gwasanaethau Cymraeg ar ein llwyfannau cyfryngau cymdeithasol.**
- Os ydym yn darparu gwasanaethau swyddfa gefn ar sail Cymru a Lloegr a fyddai wedi cael eu darparu yng Nghymru yn flaenorol, byddwn yn darparu'r gwasanaethau hynny yn Gymraeg neu'n ddwyieithog i bobl sy'n byw yng Nghymru.
- Sicrhau bod ein Swyddfeydd Canolfannau Busnes Cenedlaethol â'n **Canolfannau Gwasanaeth Llysoedd a Thribiwnlysoedd** yn darparu gwasanaeth Cymraeg, naill ai'n uniongyrchol neu trwy Uned yr Iaith Gymraeg.
- **Parhau i weithio mewn partneriaeth â Chanolfannau Gwasanaeth Llysoedd a Thribiwnlysoedd i ddarparu gwasanaeth Cymraeg i'r rhai sydd am ryngweithio â ni yn Gymraeg.**
- Sicrhau bod y Gwasanaeth Cymorth Digidol a ddarperir ar ein rhan yn parchu ymrwymiad y Cynllun hwn.

2. Our focus for the future

2.1 In order to continuously improve its Welsh language provision the focus of HM Courts & Tribunals Service for the future will be as follows:

- Working with other service users and justice partners to ensure that language choice is captured at the earliest possible stage and properly recorded at all points in the courts and tribunals process.
- Raising awareness of court and tribunal users rights to use Welsh.
- **To take a more proactive approach to marketing our Welsh language services on our social media platforms**
- If we provide back office services on an England and Wales basis which would previously have been provided within Wales, we will provide those services in Welsh or bilingually for people living in Wales.
- To ensure that our National Business Centre Offices and Court and Tribunal service Centres provide a Welsh language service either directly or through the Welsh Language Unit.
- **To continue to work in partnership with the Courts and Tribunals Service Centres to provide a Welsh language service for those who want to interact with us in Welsh**
- To ensure that the Digital Assist Service provided on our behalf honours the commitment of this Scheme.

- Gwella'r ddarpariaeth o offer cyfieithu yn Llys y Goron Abertawe sydd ac eithrio Llys y Goron Caernarfon, y Llys y Goron sy'n gwrando ar y nifer uchaf o achosion lle defnyddir yr iaith Gymraeg
- Gwneud yn siŵr bod pob aelod newydd o staff yn deall y pwysigrwydd o ddarparu gwasanaeth Cymraeg a darpariaethau'r Cynllun ac yng Nghymru i allu cyflwyno eu hunain yn y Gymraeg.
- Sicrhau bod yr holl staff yng Nghanolffannau Gwasanaeth y Llysoedd a'r Tribiwnlysoedd yn deall y broses ar gyfer ymdrin ag achos lle defnyddir yr iaith Gymraeg
- Sicrhau bod ein holl gontractwyr yn gweithio i'r un safonau iaith drwy ddarparu canllawiau priodol ar gyfer pob cytundeb trydydd parti.
- Sicrhau ein bod yn casglu manylion yn gywir am yr achosion lle defnyddiwyd yr iaith Gymraeg naill ai trwy'r achos neu mewn rhan ohono.
- Gwella rheolaeth o ran recriwtio allanol fel bod rheolwyr sydd am lenwi swyddi gwag yn rhoi ystyriaeth briodol i ddynodi swyddi sy'n ymdrin gyda'r cyhoedd fel rhai sydd a'r Gymraeg yn hanfodol/dymunol a hynny yn seiliedig ar gapasiti ieithyddol presennol a phroffil ieithyddol yr ardal a wasanaethir ganddynt.
- Byddwn yn adrodd yn fewnol bob chwarter ar ansawdd y gwasanaethau a ddarperir gan Uned yr Iaith Gymraeg, e.e. gwasanaeth cwsmer, cyfieithu, cyfieithu ar y pryd a pholisi drwy ein Fframwaith Cytundeb Gwasanaeth.
- Improving the provision of interpretation equipment in Swansea Crown Court which other than Caernafon Crown Court is the Crown Court that hears the most cases with a Welsh language requirement
- Requiring all new staff to have an understanding of the importance of providing a Welsh language service and the provisions of the Scheme and in Wales to be able to introduce themselves in Welsh.
- To ensure all staff in our Court and Tribunal Service Centres understand the process for dealing with a Welsh Language Case.
- Ensuring that all our contractors work to the same language standards by providing appropriate guidelines for every third party agreement.
- To ensure we capture correctly all details of cases where the Welsh language was used in full or part.
- To improve governance around external recruitment so that vacancy managers give due consideration to the designation of key customer facing posts as Welsh essential/ desirable based on current linguistic capacity against the linguistic profile of the area they serve.
- We will report quarterly internally on the quality of the services provided by the Welsh Language Unit i.e customer service, translation, interpretation and policy work through our Service Assurance Framework.

3. Cyfrifoldeb am y Cynllun

3.1 Prif Weithredwr Gwasanaeth Llysoedd a Thribiwnlysoedd EM sy'n gyfrifol am weithredu'r Cynllun hwn yn gyffredinol.

3.2 Cyfarwyddwr Cyflawni ar gyfer Cymru sy'n gyfrifol am y Cynllun yng Nghymru. Mae'r cyfrifoldeb am weithrediad y Cynllun Iaith Gymraeg bob dydd wedi cael ei ddirprwyo i'r Pennaeth Gwasanaethau Iaith Gymraeg gyda chymorth y Swyddog Polisi Iaith Gymraeg.

3.3 Mae gan Farnwyr Cyswllt y Gymraeg rôl bwysig i'w chwarae mewn perthynas â sicrhau bod darpariaethau'r Cynllun hwn mewn perthynas â defnyddio'r Gymraeg mewn gwrandawriadau llys/tribiwnlys.

3.4 Y Cyfarwyddwr Gwasanaethau Cenedlaethol sy'n gyfrifol am y Gwasanaeth Profiant ledled Cymru a Lloegr, ac mae wedi dirprwyo gweithrediad y cynllun hwn i Bennaeth Gweithrediadau Canolfan Gwasanaethau'r Llysoedd a'r Tribiwnlysoedd (CTSC), a gallwch ysgrifennu at y Pennaeth Gweithrediadau gydag unrhyw sylw neu ymholiad. Os nad ydych yn fodlon gyda'r ateb hwnnw, gallwch ysgrifennu at Ddirprwy Gyfarwyddwr y CTSC.

3.5 Mae gweithredu a chyflwyno'r Cynllun hwn yn ein Pencadlys yn gyfrifoldeb ar y cyd, dan arweiniad y Pennaeth Gwasanaethau Iaith Gymraeg. Byddwn yn sicrhau perthnasau gweithredol gyda phob un o'r Cyfarwyddiaeth Pencadlys a'r Timau Diwygio mewn perthynas ag effaith newid yng Nghymru.

3. Responsibility for the Scheme

3.1 The Chief Executive of HM Courts & Tribunals Service has overall responsibility for the operation of this Scheme.

3.2 The Delivery Director for Wales is responsible for the Scheme in Wales. The day to day running of the Welsh Language Scheme is delegated to the Head of Welsh Language Services assisted by the Welsh Language Policy Officer.

3.3 The Welsh Language Liaison Judges have an important role to play in ensuring that the provisions of this Scheme are implemented in relation to the use of Welsh in court/tribunal hearings.

3.4 The National Services Director is responsible for the Probate Service throughout Wales and England and has delegated the operation of this scheme to the Courts and Tribunals Service Centre (CTSC) Head of Operations to whom you may write with any enquiries or comments. If you are dissatisfied with that reply, you may write to the Deputy Director of the CTSCs.

3.5 The operation and implementation of the Scheme at our Headquarters is a collective responsibility, lead by the Head of Welsh Language Services. We will ensure working relationships with each of the HQ Directorates and the Reform Teams in relation to the impact of change in Wales.

3.6 Yn ogystal ag Uned Iaith Gymraeg GLITEM Cymru, bydd tîm o staff yn gyfrifol am gydlynw gweithredu'r Cynllun ar draws Cymru. Mae'r Rheolwyr Gweithredol yn gyfrifol am sicrhau y gweithredir Cynllun Iaith Gymraeg Gwasanaeth Llysoedd a Thribiwnlysoedd EM yn eu Llysoedd a Thribiwnlysoedd. Bwrdd Rheoli Cymru sy'n gyfrifol am gyflwyno polisiau a mentrau a monitro cyflawni gwasanaeth.

3.7 Mae gennym hefyd Bencampwyr Iaith Gymraeg ym mhob llys/swyddfa. Eu rôl yw codi ymwybyddiaeth am y Cynllun a hyrwyddo dwyieithrwydd yn gyffredinol ar lefel swyddfa/llys.

3.6 As well as the HMCTS Wales Welsh Language Unit a team of staff have responsibility for co-ordinating implementation of the Scheme across Wales. Operational Managers have responsibility to ensure that HM Courts & Tribunals Service's Welsh Language Scheme is implemented in their courts and tribunals. The Wales Management Board is responsible for taking forward policy and initiatives and to monitor service delivery.

3.7 We also have Welsh Language Champions in each court/office. Their role is to raise awareness of the Scheme and to generally promote bilingualism at court/office level.

4. Cynllunio a Darparu Gwasanaethau

4.1 Cynllunio

Wrth ddatblygu polisiau a gweithdrefnau newydd, diweddarau'r rhai cyfredol neu wrth ystyried effaith polisiau a chynlluniau'r Llywodraeth yng Nghymru, byddwn yn rhoi sylw llawn i'w heffaith ar ddefnyddio'r Gymraeg.

Rhoddir rhagor o bwys ar gynnal asesiadau o'r effaith bosibl a gaiff newidiadau i bolisiau a thechnoleg ar ddefnyddio'r iaith Gymraeg. Mae templed dogfennau ymgynghori'r Weinyddiaeth Cyfiawnder yn cynnwys adran sy'n cyfeirio at yr angen i asesu effaith unrhyw bolisi neu fenter newydd ar y defnydd o'r Gymraeg.

Mae Swyddogion Iaith Gymraeg GLITEM hefyd yn gweithio'n agosach gydag arweinwyr yr iaith Gymraeg o fewn y Weinyddiaeth Cyfiawnder i wella ymwybyddiaeth o'r Gymraeg o fewn adrannau polisi a newid.

Ni chaiff y Cynllun ei newid heb gymeradwyaeth gan Gomisiynydd y Gymraeg.

4. Service Planning & Delivery

4.1 Planning

When developing new policies and procedures, updating current ones or considering the impact of Government policies and initiatives in Wales, we will have full regard to their consequences on the use of the Welsh language. **Greater emphasis will be given to undertaking impact assessments on the potential effect of policy and technology changes on the use of the Welsh language.** The MoJ's consultation template contains a section within it referring to the need to assess the impact of any new policy initiative on the use of the Welsh language.

HMCTS Welsh Language Officers are also working increasingly closely with Welsh language leads within MoJ to improve Welsh language awareness within policy and change departments.

The Scheme will not be altered without the approval of the Welsh Language Commissioner.

4.2 Pan fyddwn yn llunio polisiau newydd, neu'n adolygu ac addasu polisiau presennol, byddwn yn ystyried pa effeithiau (boed yn bositif neu negyddol) y bydd y penderfyniad polisi yn ei gael ar :-

- (a) Y cyfleoedd i bobl ddefnyddio'r Gymraeg a
- (b) Pheidio â thrin y Gymraeg yn llai ffafriol na'r Saesneg.

4.3 Pan fyddwn yn cyhoeddi dogfen ymgynghori sy'n ymwneud â phenderfyniad polisi, rhaid i'r ddogfen ystyried a chanfasio barn ar yr effaith (boed yn bositif neu niweidiol) a gaiff y penderfyniad polisi sy'n cael ei ystyried ar :-

- (a) Y cyfleoedd i bobl ddefnyddio'r Gymraeg a
- (b) Pheidio â thrin y Gymraeg yn llai ffafriol na'r Saesneg.

4.4 Pan fyddwn yn comisiynu neu'n cynnal gwaith ymchwil i'n cynorthwyo i wneud penderfyniad polisi, byddwn yn sicrhau bod yr ymchwil yn ystyried pa effeithiau, os o gwbl (ac a ydynt yn bositif neu niweidiol), y bydd y penderfyniad polisi dan ystyriaeth yn ei gael ar :-

- (a) Y cyfleoedd i bobl ddefnyddio'r Gymraeg a
- (b) Pheidio â thrin y Gymraeg yn llai ffafriol na'r Saesneg.

4.2 When we formulate new policies or when we review or adapt existing policies we will consider what effects (whether positive or negative) the policy decision will have on:-

- (a) Opportunities for people to use Welsh and
- (b) Not treating Welsh less favourably than English

4.3 When we publish a consultation document that relates to a policy decision, the document must consider and canvass opinion on the impact (whether those are positive or detrimental) the policy decision being considered has on:-

- (a) Opportunities for people to use Welsh and
- (b) Not treating Welsh less favourably than English

4.4 When we commission or conduct research work to assist us in making a policy decision we will ensure that the research considers what effects, if any (and whether they are positive or detrimental) the policy decision under consideration will have on:-

- (a) Opportunities for people to use Welsh and
- (b) Not treating Welsh less favourably than English

4.5 Cyflwyno

Hyrwyddir a hwylusir defnyddio'r Gymraeg yng Nghymru. Rydym yn cefnogi defnyddio'r Gymraeg yng ngweinyddiaeth fewnol y gwasanaeth ac wrth iddo ymwneud â chyrrff eraill sy'n darparu gwasanaethau i'r cyhoedd yng Nghymru. Wrth ddarparu gwasanaeth ar gyfer pobl ym mhob cwr o Gymru, rydym wedi ymrwymo i ddarparu gwasanaeth cyson yn Gymraeg o'r un safon â'r hyn a ddarperir yn Saesneg. Byddwn yn sicrhau bod pobl sy'n defnyddio ein gwasanaethau'n gallu derbyn y gwasanaeth hwnnw drwy gyfrwng y Gymraeg o unrhyw un o'n llysoedd neu swyddfeydd tribiwnlys yng Nghymru neu unrhyw swyddfa sy'n darparu gwasanaeth a rennir ar gyfer Cymru a Lloegr ond sydd wedi'i leoli yn Lloegr. Os nad oes aelod o staff sy'n gallu siarad Cymraeg ar gael, trefnir i gysylltu ag un.

Amlygir ein hymrwymiad i ddarparu gwasanaethau Cymraeg neu ddwyieithog yng Nghymru yn y Cynllun hwn.

Mae gan bob swyddfa restr o enwau'r bobl sydd ar gael i ddarparu gwasanaeth Cymraeg ynghyd â'r trefniadau ar gyfer cysylltu â hwy a byddant yn cael eu diweddarau'n gyson ar ein Mewnrwyd.

Cyfieithwyr Uned yr Iaith Gymraeg GLITEM sydd yn gyfrifol am gyfieithu dogfennau i'r Gymraeg neu'r Saesneg yn ôl y gofyn. **Os na allwn ateb y galw'n fewnol, byddwn yn defnyddio Contract Gwasanaethau Iaith y Weinyddiaeth Gyfiawnder, gan sicrhau bod y gwaith yn cael ei gyflawni gan aelodau o Gymdeithas Cyfieithwyr Cymru.**

4.5 Delivery

The use of Welsh is promoted and facilitated in Wales. We support the use of the Welsh language in our internal administration and in our dealings with other bodies that provide services to the public in Wales. In delivering a service to people throughout Wales, we are committed to delivering a Welsh service of equal standard to English. We will ensure that users of our services are able to receive that service through the medium of Welsh from any of our courts or tribunal offices in Wales or any office providing a shared service for England and Wales but based in England. If a Welsh-speaking member of staff is not available, arrangements will be made to contact one.

Our commitment to providing Welsh and bilingual services is manifested within this Scheme.

Each office has access to the names and contact arrangements of persons available to provide this service and they will be constantly updated on our Intranet.

Translations into either Welsh or English will be conducted by translators in HMCTS' own Welsh Language Unit. **If we cannot meet the demand internally we will utilise the MoJ's Language Services Contract ensuring that the work is undertaken by members of Cymdeithas Cyfieithwyr Cymru (Association of Welsh Language Translators and Interpreters).**

5. Ein Darpariaeth Iaith Gymraeg

Gohebiaeth a Chyfathrebu Ysgrifenedig

5.1 Sefydlir beth yw'r dewis iaith adeg y cyswllt cyntaf. Cofnodir y dewis hwnnw ar gyfer y dyfodol drwy sicrhau y nodir yn glir ar ffeiliau a chofnodion cyfrifiadurol mai'r iaith Gymraeg sydd i'w defnyddio.

5.2 Wrth gychwyn gohebiaeth yng Nghymru a phan nad ydym yn gwybod beth yw dewis iaith y derbynydd, byddwn yn anfon gohebiaeth ddwyieithog.

Os byddwch yn gohebu gyda ni yn Gymraeg (trwy lythyr, e-bost neu gyfrwng cymdeithasol ayyb) byddwn yn ateb yn Gymraeg.

5.3 Os byddwn yn cychwyn ymgynghoriad cyhoeddus, byddwn yn sicrhau ei fod ar gael yn Gymraeg a Saesneg ar yr un pryd, a bod yr atebwyr yn gallu ymateb yn eu dewis iaith.

5.4 Mae Gwasanaeth Llysoedd a Thribiwnlysoedd EM yn croesawu llythyrau ac e-byst a dderbynnir yn Gymraeg, ac anfonir ateb ar gyfer unrhyw ohebiaeth o'r fath yn Gymraeg o fewn yr un terfyn amser â'r Saesneg.

5. Our Welsh Language Provision

Correspondence and written communication

5.1 The language choice will be established during the first contact and that choice will be recorded for the future by ensuring that it is clearly noted on computer files and records that the Welsh language should be used.

5.2 When initiating correspondence in Wales and when we don't know the language preference of the recipient we will send a bilingual correspondence.

If you correspond with us in Welsh (by letter, e-mail, social media etc) we will reply in Welsh.

5.3 If we initiate a public consultation we will ensure that it is available in Welsh and English at the same time and that respondents can reply in the language of their choice.

5.4 HM Courts & Tribunals Service welcome letters and email correspondence received in Welsh and any such correspondence will receive a reply in Welsh within the same time limit as applies to English.

5.5 Bydd unrhyw ohebiaeth sy'n dilyn galwad ffôn neu gyfathrebu wyneb-yn-wyneb yn Gymraeg, hefyd yn Gymraeg neu yn ddwyieithog yn dibynnu ar y dewis.

5.5 Following face to face or telephone communications in Welsh, any consequential correspondence will be in Welsh or bilingually if preferred.

5.6 Byddwn yn sicrhau bod siaradwyr Cymraeg yn gallu siarad Cymraeg efo ni wrth gysylltu gyda ni dros y ffôn. Os nad oes siaradwr Cymraeg ar gael bydd yr alwad yn cael ei throsglwyddo i'r Uned Iaith Gymraeg.

5.6 We shall ensure that Welsh speakers are able to speak Welsh with us when they contact us by phone. If a Welsh speaker is not available, the call will be transferred to the Welsh Language Unit.

5.7 Bydd pob aelod o staff sy'n ateb galwadau ffôn allanol uniongyrchol yn eich cyfarch yn ddwyieithog. Os nad yw'r aelod staff yn gallu siarad Cymraeg a bod y galwr yn dymuno siarad Cymraeg, dylid ceisio dod o hyd i siaradwr Cymraeg yn y swyddfa neu drosglwyddo'r galwr i'r Uned Iaith Gymraeg

5.7 Every member of staff who answers direct external telephone calls shall greet callers bilingually. If the staff member does not speak Welsh and the caller wishes to speak Welsh, then attempts should be made to find a Welsh speaker in the office or transfer the caller to the Welsh Language Unit.

5.8 Bydd pob aelod staff sy'n gweithio i WLLTEM yng Nghymru yn defnyddio llofnod ebost dwyieithog a fydd yn cynnwys teitl eu swydd ac enw'r Llys.

5.8 Every member of staff who works for HMCTS Wales Region will use a bilingual email signature which displays their job title and name of court in Welsh.

5.9 Dylai negesuon e-bost a gynhrychir yn awtomatig, ac fel mater o arfer da, ddangos y neges Gymraeg cyntaf yng Nghymru.

5.9 Auto generated bilingual e-mail messages should as a matter of best practise display the Welsh message first in Wales.

Gwasanethau Cenedlaethol

5.10 Canolir gwaith gweinyddol a galwadau teleffon y Gwasanaeth mewn nifer o Ganolfannau Gwasanaeth newydd yng Nghymru a Lloegr. Gall siaradwyr Cymraeg barhau i siarad yn Gymraeg drwy ffonio'r llinellau gwasanaeth canlynol sydd ar gael o 9yb tan 5yp o Ddydd Llun tan Ddydd Gwener. Atebir y galwadau hyn gan ein tîm yn Uned yr Iaith Gymraeg yng Nghanolfan Cyfiawnder Caernarfon.

Tribiwnlys Nawdd Cymdeithasol a Chynnal Plant	03003035170
Ysgariad	03003035171
Ymholiadau Gweithdrefn Un Ynad (achosion moduro ayyb)	03003035172
Ymholiadau Rheithgor	03003035173
Ymholiadau Sifil yn ymwneud â hawliadau arian	03003035174
Cosbau Penodedig/Dirwyon	03003035175
Tribiwnlys Cyflogaeth	03003035176
Gwrandawiadau Rhithiol	03003035177
Ymholiadau Llys Ynadon	03003035178
Cymorth Digidol	03003035179
Profiannaeth	03003030654

Canolfannau Gwasanaeth

5.11 Caiff y rhifau Cymraeg uniongyrchol hyn eu nodi pob tro y caiff y gwasanaeth ei hysbysebu ochr yn ochr â'r rhifau ffôn uniongyrchol Saesneg (gan gynnwys mewn deunyddiau Saesneg).

National Services

5.10 Administrative work will continue to be centralised in several new Service Centres in England and Wales. Welsh speakers can continue to speak Welsh by calling the following service helplines, which are available from 9am to 5pm, Monday to Friday. These calls will be answered by our team in the Welsh Language Unit at Caernarfon Justice Centre.

Social Security and Child Support Tribunal	03003035170
Divorce	03003035171
Single Justice Procedure Enquiries (motoring cases, etc)	03003035172
Jury Enquiries	03003035173
Civil Enquiries relating to money claims	03003035174
Fixed Penalties/Fines	03003035175
Employment Tribunal	03003035176
Virtual Hearings	03003035177
Magistrates Court Enquiries	03003035178
Digital Support	03003035179
Probate	03003030654

National Business Centres

5.11 These Welsh language direct telephone numbers will be noted every time the service is advertised, alongside the English direct telephone numbers (including in English-medium advertising materials).

5.12 Petai siaradwr Cymraeg yn ffonio un o'r Canolfannau Gwasanaeth newydd yn uniongyrchol byddant yn trosglwyddo'r alwad i'r Uned Gymraeg

5.13 Wrth i ni sefydlu gwasanaethau newydd i ddefnyddwyr dros y ffôn, sgwrs ar y we neu rymgweithio ar y cyfryngau cymdeithasol, byddwn yn sicrhau y byddwn yn darparu gwasanaeth Cymraeg.

5.12 Should a Welsh speaker call one of the new Service Centres directly, the call will be transferred to the Welsh Language Unit in Caernarfon to enable the caller to speak Welsh.

5.13 As we establish new services for users over the phone, via webchat or through networking on social media, we will ensure that we will provide a Welsh language service.

Cyfathrebu wyneb-yn-wyneb

5.14 Byddwn yn sicrhau bod unrhyw un sy'n dymuno, neu sy'n gorfod cael sgwrs wyneb-yn-wyneb yn gwybod eu bod yn gallu cael sgwrs yn Gymraeg mewn unrhyw un o'n swyddfeydd yng Nghymru, a bod croeso iddynt wneud hynny. Os nad oes siaradwr Cymraeg ar gael, cewch ddewis cael y sgwrs yn Saesneg, neu fe wneir trefniadau i chi gael y sgwrs yn Gymraeg rywbryd eto gyda siaradwr Cymraeg yn bresennol neu gyda chyfieithydd, neu gellir trefnu hyn drwy Microsoft Teams.

5.15 Pan fydd aelod o staff sy'n gallu siarad Cymraeg ar gael mewn llys neu driwlynys, byddwn yn cyfleu hynny trwy arddangos poster yn dweud hynny.

Ein Hadeiladau

5.16 Byddwn yn annog unrhyw sefydliad sy'n dymuno dapraru neu arddangos deunydd printiedig yn ein llysoedd / adeiladau i wneud hynny yn ddwyieithog neu trwy fersiwn Cymraeg a Saesng ar wahan.

Cyfarfodydd Cyhoeddus

5.17 Os bydd achlysur lle gelwir am gyfarfodydd cyhoeddus byddwn yn cyhoeddi gwahoddiadau a hysbysiadau dwyieithog. Byddwn hefyd yn darparu gwasanaeth cyfieithu ar y pryd fel gall unrhyw un sy'n dymuno cyfrannu'n Gymraeg wneud hynny.

5.18 Nid yw Grwpiau Defnyddwyr y Llysoedd a Thriwlynlysoedd yn gyfarfodydd cyhoeddus, er nad oes gan rai unigolion wrthwynebiad i aelodau o'r cyhoedd fod yn bresennol ynddynt. Caiff pob grŵp benderfynu pa iaith neu ieithoedd mae'n dymuno'i defnyddio/eu defnyddio ac fe wneir trefniadau ymlaen llaw i weld a oes angen darparu cyfleusterau cyfieithu ar y pryd ai peidio.

Face to face communication

5.14 We will ensure that any person who wishes, or is required, to have a face to face conversation knows that they are able and welcome to do so in Welsh within any of our offices in Wales. If no Welsh speaker is available, you will be given the choice of conversing in English, or arrangements will be made in order that the conversation can be conducted in Welsh at a later date either with a Welsh speaker present or through an interpreter, or the conversation could be facilitated through Microsoft Teams

5.15 When a member of staff that can speak Welsh is available in a court or tribunal we will display a poster to convey this.

Our Buildings

5.16 We will encourage any organisation that wish to provide or display their own literature in our courts / buildings to provide either bilingual or separate Welsh and English versions

5.17 Public meetings

If we have occasion to convene public meetings we will issue bilingual invitations and notices. We will also provide a simultaneous interpretation service so that anyone wishing to contribute in Welsh can do so.

5.18 Court and Tribunal User Groups are not public meetings, although some do not object to members of the public attending. Each group may decide which language or languages it wishes to use and arrangements will be made beforehand to see whether it is necessary to provide simultaneous interpretation facilities.

Cysylltiadau eraill gyda'r Cyhoedd

5.19 Fe wnawn bob ymdrech i sicrhau y bydd unrhyw wybodaeth neu gyhoeddiad sy'n berthnasol i ymarferwyr a'r cyhoedd yng Nghymru mewn perthynas â gwaith y llys ar gael yn ddwyieithog ar GOV.UK.

5.20 Bydd unrhyw gyhoeddiadau a recordir ymlaen llaw ar gyfer y cyhoedd (gan gynnwys y rheini mewn liffitiau 'sy'n siarad') yn ein llysoedd/ swyddfeydd yng Nghymru yn ddwyieithog, os mai ni sy'n gyfrifol amdanynt. (Mae'n bosibl nad ni sy'n gyfrifol am gyhoeddiadau i'r cyhoedd mewn adeiladau a rennir gyda sefydliadau eraill.)

5.21 Byddwn yn monitro'r cydymffurfio drwy gynnal **archwiliadau ansawdd gwasanaeth bob chwarter** yn ogystal â thrwy archwilio'r cyfleusterau'n flynyddol ym mhob adeilad sydd ar agor i'r cyhoedd er mwyn sicrhau eu bod yn cydymffurfio â'r Cynllun.

Gwasanaethau Digidol

5.22 Mae holl wefannau Adrannau'r Llywodraeth wedi symud drosodd i wefan GOV.UK a weinyddir gan Wasanaeth Digidol y Llywodraeth (GDS) sy'n cyfleu gwybodaeth am bob adran o'r llywodraeth a'u gwasanaethau yn y DU, gan gynnwys hefyd gannoedd o gyrff hyd braich.

5.23 Bydd cynnwys corfforaethol GLITEM yn cael ei ddarparu ar GOV.UK.

5.24 Byddwn yn sicrhau bod unrhyw wasanaeth rydym yn ei ddarparu ar-lein ar gael yn **Gymraeg ar yr un pryd â'r gwasanaeth Saesneg**, a byddwn yn gweithio gyda Gwasanaethau Digidol y Llywodraeth i sicrhau gwasanaeth Cymraeg cyflawn h.y. tudalen lanio yn Gymraeg ar GOV.UK.

Other dealings with the public

5.19 We endeavour to ensure that any information or publication relevant to practitioners and the public in Wales in relation to the work of the courts will be available bilingually on GOV.UK.

5.20 Any pre-recorded public address announcements (including those in "speaking" lifts) for which we are responsible in our courts/offices in Wales will be bilingual. (We may not be responsible for public announcements in accommodation shared with other organisations.)

5.21 We monitor compliance by conducting **quality assurance checks every quarter** as well as an annual check on facilities in all buildings open to the public to ensure compliance with the Scheme.

Digital Services

5.22 All Government Department websites have been merged into GOV.UK. The GOV.UK website, run by the Government Digital Service (GDS), collects together in a single place information and services from every UK government department, and hundreds of arm-length bodies.

5.23 HMCTS corporate content will be provided in Welsh on GOV.UK.

5.24 We will ensure that any online service that we provide will be available in **Welsh at the same time as the English service** and we will work with Government Digital Services to ensure an end to end Welsh service i.e. a Welsh landing page on GOV.UK.

I weld ein holl wasanaethau digidol cyfredol yng Nghymru, defnyddiwch y ddolen isod :-

<https://www.gov.uk/cymraeg>

Ein blaenoriaethau yn ystod cyfnod y Cynllun hwn fydd sicrhau bod ein Gwasanaeth Hawliadau am Arian Ar-lein ar gael yn Gymraeg ynghyd â My HMCTS, sef y porth digidol ar-lein ar gyfer defnyddwyr proffesiynol y llys.

Pan fyddwn yn defnyddio cyfryngau cymdeithasol mewn perthynas a'n gwaith yng Nghymru e.e. Facebook, Twitter, blogio ac anfon negeseuon testun, byddwn yn sicrhau ein bod yn gwneud hynny'n ddwyieithog.

Defnyddio'r Gymraeg mewn Achosion Cyfreithiol

5.25 Mae Adran 22(1) Deddf yr Iaith Gymraeg 1993 yn darparu fel hyn: "Mewn unrhyw achosion cyfreithiol yng Nghymru gellir siarad Cymraeg gan unrhyw barti, tyst neu berson arall sy'n dymuno'i defnyddio, yn ddarostyngedig mewn achosion mewn llys heblaw Llys Ynadon i'r cyfryw rybudd ymlaen llaw ag a fydd yn ofynnol yn ôl rheolau'r llys; a gwneir unrhyw ddarpariaeth angenrheidiol ar gyfer cyfieithu yn unol â hyn."

5.26 Nid yw hyn yn rhoi'r hawl i gael gwrandawriad Cymraeg, ond mewn rhai sefyllfaoedd h.y. gwrandawriadau Llys Ynadon, gall achos barhau yn Gymraeg pan fo'r holl bartïon yn ddwyieithog. O ganlyniad i hyn, ni fyddwn yn cyfieithu tystiolaeth a roddir ar lafar yn y llys o'r Saesneg i'r Gymraeg oni bai y gellir dangos bod gan barti i'r achos ddiffyg dealltwriaeth o'r Saesneg.

To see all our current Welsh digital services please use the following link

<https://www.gov.uk/cymraeg>

Our priorities during the duration of this Scheme will be to ensure our Online Money Claims Service is available in Welsh together with My HMCTS which is the online digital portal for professional court users.

We will ensure that when we use social media in relation to our work in Wales e.g. Facebook, Twitter, blogging and texting that we will do so in both languages.

Using Welsh in legal proceedings

5.25 Section 22(1) of the Welsh Language Act 1993 provides that: "In any legal proceedings in Wales the Welsh language may be spoken by any party, witness or other person who desires to use it, subject in the case of proceedings in a court other than a Magistrates' Court to such prior notice as may be required by rules of court; and any necessary provision for interpretation shall be made accordingly."

5.26 This does not provide the right to a Welsh hearing but in some situations e.g. magistrates' court hearings a case can progress in Welsh where all parties are bilingual. In view of this we will not translate evidence provided orally in court from English to Welsh unless it can be shown that a party to a case has a lack of understanding of the English language.

5.27 Bydd unrhyw dyst sydd wedi dewis rhoi tystiolaeth yn Gymraeg ond sy'n cael ei holi yn Saesneg gan Gwnsler nad yw'n siarad Cymraeg, yn cael y dewis o gael y cwestiynau Saesneg wedi'i cyfieithu i'r Gymraeg os bydd hynny'n gwneud y broses o roi tystiolaeth yn Gymraeg yn haws neu os yw'r sawl sy'n rhoi tystiolaeth yn cael trafferth deall Saesneg.

5.28 Dan Ddeddf yr Iaith Gymraeg 1993, caiff yr Arglwydd Ganghellor wneud Rheolau Llys sy'n ymwneud â defnyddio dogfennau yn Gymraeg gan fynnu bod rhaid rhoi rhybudd cyn siarad Cymraeg mewn gwrandawriadau ac eithrio mewn llysoedd ynadon lle nad oes angen rhoi rhybudd. Er mwyn hwyluso defnyddio'r Gymraeg, mae Cyfarwyddiadau Ymarfer, sydd fwy neu lai â'r un effaith â Rheolau'r Llys, wedi cael eu gwneud ar gyfer Llys y Goron a'r Llysoedd Sifil yng Nghymru, ac mae Protocol wedi'i gyhoeddi ar gyfer y defnydd o'r Gymraeg yn y Llysoedd Ynadon (gellir gweld y rhain yn yr atodiadau i'r cynllun).

5.27 Any witness who has elected to give evidence in Welsh but is questioned in English by non Welsh speaking Counsel will be given the choice of having the English questions translated into Welsh if that makes the process of giving evidence in Welsh easier or if the person giving evidence has difficulty in understanding English.

5.28 Under the Welsh Language Act 1993 the Lord Chancellor may make Rules of Court about the use of documents in Welsh and requiring notice to be given before Welsh can be spoken at hearings other than magistrates' courts where notice is not required. In order to facilitate the use of Welsh, Practice Directions which have virtually the same effect as Rules of Court have been made for the Crown Court and Civil Courts in Wales and a Protocol has been published for the use of Welsh in the Magistrates Courts (these can be seen in the annexes to the Scheme).

5.30 Bydd GLITEM yn trefnu ac yn talu am gyfieithydd mewn unrhyw wrandawriad llys neu driwlynlys boed hynny ar gyfer yr amddiffyniad, yr erlyniad, hawlydd, atebydd neu apelydd.

5.31 Nid yw cyfieithu ar y pryd yn y Gymraeg yn golygu bod disgwyliad i'r cyfieithydd ddehongli ystyr y gyfraith fel a gyflwynwyd yn y Gymraeg a'r Saesneg gan Lywodraeth Cymru. Mae cyfieithu ar y pryd yn golygu cyfieithu yr hyn a ddywedir mewn llys/tribiwnlys agored naill ai o'r Gymraeg i'r Saesneg neu i'r gwrthwyneb.

5.32 Bydd copïau o gardiau tyngu llw a chadarnhau Cymraeg ar gael yn hwylus; a bydd Beiblau Cymraeg a Saesneg ar gael ym mhob llys a thriwlynlys. Os dymuna unigolyn dyngu llw yn Gymraeg, ni fydd unrhyw ofyniad i ailadrodd yr un llw yn Saesneg.

5.33 Bydd gwasanaeth cyfieithu ar y pryd ar gael mewn gwrandawriadau llys/tribiwnlys, ac Uned yr Iaith Gymraeg GLITEM sy'n gyfrifol am drefnu cyfieithydd Cymraeg cymwys neu sydd â phrofiad addas.

5.34 Mae cyfieithu ar y pryd mewn gwrandawriadau llys/tribiwnlys yn sgil arbenigol ac fe'i cydnabyddir felly trwy gategori aelodaeth arbenigol gan Gymdeithas Cyfieithwyr Cymru.

5.35 Bydd gwasanaeth cyfieithu ar y pryd hefyd ar gael mewn gwrandawriadau fideo (rhithiol) neu hybrid (cyfuniad o wrandawriad personol a rhithiol).

5.36 Bydd hysbysiad i'w weld ymhob tlys a chanolfan gwrandawriadau yng Nghymru i ddatgan y gellir defnyddio'r Gymraeg mewn llys/gwrandawriad ac yr anogir siaradwyr Cymraeg i wneud hynny.

5.30 HMCTS will book and pay for a Welsh interpreter in any court or tribunal hearing be that for the defence, prosecution, claimant, respondent or appellant.

5.31 Welsh simultaneous interpretation by definition does not mean that Welsh interpreters will be required to interpret the meaning of legislation as drafted in both Welsh and English by the Welsh Government. Interpretation simply means translating what is said in an open court/tribunal from Welsh to English or vice versa.

5.32 Copies of Welsh language oath and affirmation cards will be readily available; and Welsh and English language Bibles will be available in all courts and tribunals. If a person wishes to take the oath in Welsh there will be no requirement to repeat the same oath in English

5.33 Interpretation in court/tribunal hearings will be simultaneous (real time) and HMCTS' Welsh Language Unit will be responsible for booking a suitably experienced or qualified Welsh interpreter.

5.34 Simultaneous interpretation in court/tribunal hearings is a specialist skill and is recognised as such by a specialist membership category by Cymdeithas Cyfieithwyr Cymru.

5.35 Virtual (video hearings) or hybrid (a combination of a physical and virtual hearing) will facilitate simultaneous interpretation

5.36 A notice will be displayed in all courts and hearing Centres to state that the Welsh language can be used in court/hearings and that Welsh speakers are encouraged to do so in Wales.

Achosion Sifil

5.37 Ar gyfer achosion llys sifil a llys teulu yng Nghymru gallwch gychwyn achos llys yn Gymraeg neu Saesneg, neu os ydy'r hawliad yn cael ei gychwyn mewn un pwynt mynediad e.e. Un Llys Teulu neu'r Un Llys Sifil yng Nghymru a Lloegr, neu os bydd hawliad yn cael ei weinyddu neu gychwyn mewn canolfan brosesu yn Lloegr ar yr amod bod cysylltiad â Chymru. Gallwch ymateb i, neu amddiffyn achos yn Gymraeg neu Saesneg os oes cysylltiad â Chymru. Byddwn yn cyfieithu dogfennau cychwynol y llys, gorchmynion llys a dogfennau y cyfarwyddir i'w ffeilio yn y llys naill ai yn Gymraeg neu Saesneg. Bydd dogfennau eraill a ddefnyddir mewn gwrandawriadau yn cael eu cyfieithu yn ôl disgrisiwn y barnwr. Mae hyn hefyd yn berthnasol i ddogfennau mewn achosion a drosglwyddwyd i llys yn Lloegr, ble mae'r barnwr wedi caniatáu defnyddio'r Gymraeg. Byddwn yn gyfrifol am unrhyw gostau cyfieithu.

5.38 Yn y Llys Sirol, mae'r Holiadur Cyfarwyddiadau dwyieithog (N180) yn cynnwys cwestiynau y mae'n rhaid eu hateb ynglŷn â'r dewis iaith. Oni ddarperir yr wybodaeth hon i'r llys yn awtomatig, drwy gyfrwng yr holiaduron, byddai angen rhybudd rhesymol ymlaen llaw, 5 diwrnod gwaith yn ddelfrydol, fel y gellir gwneud y trefniadau angenrheidiol ar gyfer cyfieithydd Cymraeg.

5.39 GLITEM sy'n gyfrifol am drefnu gwrandawriadau cyfryngu sifil a byddwn yn darparu hynny yn y Gymraeg os bydd angen.

Civil Cases

5.37 For civil and family cases you may issue court proceedings in Welsh or English if issuing proceedings at a court centre in Wales or if the claim is issued by a single point of entry i.e. Single Family Court or Single Civil Court for England and Wales, or a claim is administered or commenced by a processing centre based in England provided there is a connection with Wales. You may respond to or defend a case in Welsh or English if it has a connection to Wales. We will translate into either Welsh or English initial court documents, court orders and documents directed to be filed at Court. The translation of other documents to be used at hearings will be at the discretion of the judge. This also applies to documents in cases transferred to a court in England where the judge has allowed Welsh to be used. We will be responsible for any translation costs

5.38 In the county court the bilingual Directions Questionnaire (N180) contains questions as to language preference which must be answered. If this information is not automatically provided to the court, by means of the questionnaires, reasonable advance notice, ideally five working days, would be required so that the necessary arrangements for a Welsh interpreter can be made.

5.39 Civil mediation hearings are arranged by HMCTS and we will provide a Welsh mediation service if required.

Gwrandawiadau Llysoedd Ynadon a Llys y Goron

Yn y Llysoedd Ynadon, y drefn arferol o ran gwysion ynghyd â dogfennau ategol yw y cânt eu cyhoeddi'n ddwyieithog oni wyddys beth yw dewis iaith yr unigolyn. Ar gyfer achosion y gellir delio â hwy dan yr Weithdrefn Un Ynad, mae cyfleuster ar gael ar-lein sy'n galluogi diffynnydd i gyflwyno ei ble ar-lein drwy gyfrwng y Gymraeg.

5.41 Gall sawl asiantaeth (cyhoeddus a phreifat) erlyn achos trwy'r Weithdrefn Un Ynad. Bydd GLITEM yn disgwyl i'r asiantaethau/cyrrff hynny sy'n gweithredu cynlluniau iaith neu safonau i ddarparu'r hysbysiadau hyn yn ddwyieithog yn unol â'r gofynion hynny. O ran yr erlynwyr preifat disgwylir iddynt hwy sefydlu dewis iaith y diffynnydd a threfnu i anfon hysbysiad Cymraeg.

5.42 Yn ystod 2021, dechreuodd GLITEM ar y cyd â Gwasanaeth Erlyn y Goron a'r 4 heddlu yng Nghymru ddechrau defnyddio Platform Cyffredin i gychwyn a symud achosion troseddol drwy'r system. Bydd maes gorfodol ar y system a fydd yn caniatáu i gofnodi dewis iaith y diffynnydd a'r tyst.

5.43 Fel y gwelwn orau, byddwn yn cyfieithu i'r Gymraeg neu i'r Saesneg gorchmynion llys a dogfennau llys a baratowyd yn benodol ar gyfer yr achos ac sydd i'w defnyddio mewn gwrandawiadau. Er hynny byddwn bob amser yn cyfieithu dogfennau pan fydd y cais gan unigolyn a byddwn yn cwrdd â'r gost.

Magistrates' Courts and Crown Court hearings

In the Magistrates' Courts the default position in relation to summonses and any supporting documentation is that they are issued bilingually if language choice is not known. For cases that can be dealt with under the Single Justice Procedure there exists an online facility that enables a defendant to make their plea online through the medium of Welsh.

5.41 Multiple agencies (public and private) can prosecute a case through the Single Justice Procedure. HMCTS will expect those agencies/organisations who implement a language scheme or standards to provide these notices bilingually in accordance with those requirements. In relation to private prosecutors, it is expected that they establish the defendant's language of choice and subsequently issue a Welsh notice.

5.42 During 2021 HMCTS in conjunction with the Crown Prosecution Service and the 4 Police Forces in Wales started using a Common Platform to start and progress criminal cases through the system. There will be a mandatory field on the system that will allow the language choice of a defendant and witness to be recorded.

5.43 At our discretion, we will translate into either Welsh or English court orders and court documents specifically prepared for the proceedings and to be used at hearings. However we will always translate documents when the request is from an individual and will bear the cost.

5.44 Ar wahân i warantau a gyflwynir gan yr Heddlu, sydd ar gael yn Gymraeg, bydd unrhyw warant arall sy'n cael ei chyflwyno gan erlynydd preifat yn cael ei darparu yn Gymraeg gan WLITEM ar gais gan yr awdurdod erlyn, a'u cyfrifoldeb nhw yw canfod dewis iaith y derbynydd.

5.45 Ar gyfer gwrandawiadau a gynhelir am y tro cyntaf (ac eithrio gwysion) dylid hysbysu'r llys o ddewis iaith y diffynnydd drwy awdurdodau'r heddlu.

5.46 Ar gyfer treialon yn y Llys Ynadon, cadarnheir dewis iaith y diffynnydd a'r tystion yn y gwrandawriad cyn-treial.

5.47 Yn Llys y Goron, bydd y broses pledio a rheoli achos yn cynnwys cwestiynau y mae'n rhaid eu hateb ynglŷn â'r dewis iaith. Nid yw'r wybodaeth hon yn cael ei darparu'n awtomatig i'r llys yn ystod y gwrandawriad. Gall y llys wneud cyfarwyddyd bod gwybodaeth o'r fath yn cael ei darparu erbyn dyddiad penodol.

Y Llys Gweinyddol

5.48 Mae'r Llys Gweinyddol yn lys arbenigol sy'n dod o dan Adran Mainc y Frenhines o'r Uchel Lys Barn ac mae iddo ganolfan yng Nghaerdydd. Gallwch wneud cais yn y Llys Gweinyddol yn y Gymraeg trwy ddefnyddio'r ffurflen ddwyieithog N461 a gellir defnyddio'r Gymraeg yn yr achosion llys, lle bydd y llys yn gwneud y trefniadau angenrheidiol.

5.49 Bydd y llys hefyd yn cyfieithu unrhyw ddogfennau a ddefnyddir yn y gwrandawriad i'r Gymraeg neu'r Saesneg fel bo'r angen.

5.44 Other than Police issued warrants which are available in Welsh, any other warrant issued by a private prosecutor will be provided in Welsh by HMCTS on request by the prosecuting authority, whose duty it is to ascertain the recipient's language preference.

5.45 For first time hearings (other than summonses) the defendant's language choice should be made known to the court via the police authorities.

5.46 For trials in the magistrates' courts the defendant and witnesses' language choice is clarified at the pre-trial hearing.

5.47 In the Crown Court the plea and case management process will include questions as to language preference which must be answered. If this information is not automatically provided to the court at the hearing the court can make a direction that such information be provided by a certain date.

The Administrative Court

5.48 The Administrative court is a specialist court within the Queen's Bench Division of the High Court of Justice which has a centre in Cardiff. You can issue a claim in the Administrative Court in Welsh by using the bilingual N461 form and Welsh can be used within the proceedings for which the court will make the necessary arrangements.

5.49 The court will also translate any documents used in the hearing to either Welsh or English as required.

5.50 Dylai'r Llys Gweinyddol a'r Llys Apel i roi gwybod i swyddogion priodol yr Uned Iaith Gymraeg am unrhyw achos lle mae gan Gomisiynydd y Gymraeg ddiddordeb ynddo neu unrhyw achos lle nodwyd bod y Gymraeg yn cael ei ddefnyddio fel rhan o'r gwrandawriad neu bod sail yr achos mewn rhyw ffordd yn ymwneud gyda'r iaith Gymraeg neu'r defnydd ohoni.

Llys Busnes ac Eiddo

5.51 Mae'r llys hwn yn delio gyda gwaith arbenigol ac i setlo anghydfodau sifil rhyngwladol. Yn achlysurol fe all y llys eistedd yng Nghaerdydd a gall barnwyr y llys eistedd mewn lleoliadau eraill yng Nghymru petai hynny yn briodol ac ymarferol. Pan fo'r llys yn eistedd yng Nghymru gwneir trefniadau ar gyfer y Gymraeg fel ag a wneir gydag unrhyw wrandawriad arall yng Nghymru.

Gwrandawriadau Tribiwnlys a'r Llys Gwarchod

5.52 Mae gennych yr hawl i siarad Cymraeg mewn gwrandawriad yn y Llys Gwarchod, gwrandawriadau Profiant a gwrandawriadau Tribiwnlys yng Nghymru. Pan gawn ni wybod eich bod chi neu rywun sy'n barti yn yr achos yn dymuno siarad Cymraeg mewn gwrandawriad, byddwn yn eich galluogi i wneud hynny.

5.53 Mewn achosion y Llys Gwarchod, gellir gwneud ceisiadau yn Gymraeg ar y ffurflenni perthnasol a bydd y llys yn cofnodi dewis iaith yn unol â hynny naill ai yn electronig neu ar ffeil yr achos.

Yng ngwrandawriadau'r Tribiwnlys Cyflogaeth, gallwch gychwyn eich hawliad/apêl yn Gymraeg a siarad Cymraeg yn y gwrandawriad.

5.54 Mewn achosion Profiant byddwn yn gyfrifol am sicrhau bod unrhyw Ewyllys a gyflwynir yn Gymraeg yn cael ei chyfieithu i'r Saesneg. Cyhoeddir grantiau profiant dwyieithog ar gyfer unrhyw gais a wneir yn Gymraeg.

5.50 The Administrative Court and the Court of Appeal should inform the relevant officers in the Welsh Language Unit about any case where the Welsh Commissioner has an interest in it or any case where it has been noted that the Welsh language will be used within the hearing or that the basis of the hearing in any way is to do with the Welsh language or its use.

Business and Property Court

5.51 This court deals with specialist work and other civil international dispute resolutions. Occasionally the court can sit in Cardiff and judges of the court can sit in other venues in Wales when appropriate and practical. When the court sits in Wales the use of Welsh will be facilitated as it would in any other hearing heard in Wales.

Tribunal and Court of Protection Hearings

5.52 You have the right to speak Welsh at Court of Protection, Probate and Tribunal hearings in Wales. When we are told that you or any party to the proceeding wishes to speak Welsh at a hearing we will enable you to do so.

5.53 In Court of Protection cases applications can be made in Welsh on the relevant forms and the court will record language preference accordingly either electronically or on the case file.

In Employment Tribunal hearings you can initiate your claim/appeal in Welsh and speak Welsh at the hearing.

5.54 In Probate cases we will be responsible for ensuring the translation into English of any Will submitted in Welsh. Bilingual grants of probate will be issued for any application made in Welsh.

5.55 Gellir cyflwyno apeliadau Nawdd Cymdeithasol a Chynnal Plant yn Gymraeg naill ai ar bapur neu'n ddigidol, rydym yn dibynnu ar yr asiantaeth haen gyntaf h.y. yr Adran Gwaith a Phensiynau i'n hysbysu ynglŷn â dewis iaith. Os ydych chi'n dymuno siarad Cymraeg yn eich gwrandawriad, bydd y llys yn ceisio trefnu panel o siaradwyr Cymraeg yn gyntaf. Fodd bynnag, oherwydd diffyg aelodau panel meddygol sy'n gallu siarad Cymraeg, efallai na fydd yn bosibl ym mhob achlysur i gael panel Cymraeg, ac os felly, gofynnir am wasanaeth cyfieithydd Cymraeg.

5.56 Bydd canlyniadau gwrandawriadau tribiwnlys (ac eithrio gorchmynion a hysbysiadau) ar gael i'r cyhoedd ar y rhyngwrwyd yn Gymraeg ar gais.

Achosion a drosglwyddir i Lysoedd y tu allan i Gymru

5.57 Mae Deddf yr Iaith Gymraeg 1993 yn rhoi'r hawl i ddefnyddio'r Gymraeg mewn llysoedd yng Nghymru. Nid yw'n rhoi'r hawl i siarad Cymraeg mewn gwrandawriad y tu allan i Gymru. Mater i'r barnwr/ynad/cynghorydd cyfreithiol yw penderfynu a ddylid caniatáu i rywun siarad Cymraeg mewn llys/tribiwnlys y tu allan i Gymru, ond os caniateir hynny, byddwn yn trefnu bod cyfleusterau cyfieithu ar gael yn hwylus ac yn rhwydd fel y byddwn yn ei wneud mewn llysoedd yng Nghymru.

5.58 Os yw achos wedi cychwyn mewn llys yng Nghymru ac wedi'i drosglwyddo i lys yn Lloegr, a bod y barnwr wedi rhoi caniatâd i ddefnyddio'r Gymraeg, byddwn yn trefnu i hwyluso hynny ond bydd angen rhybudd o flaen llaw. Byddwn ni'n gyfrifol am unrhyw gostau cyfieithu.

Pan ddigwydd hyn dylai'r Barnwr gysylltu gyda Barnwyr Cyswllt y Gymraeg am gyngor.

5.55 In the Social Security and Child Support Tribunal appeals can be submitted in Welsh either on paper or digitally paper appeals we depend on the first tier agency i.e Department for Work and Pensions to inform us of language preference. If you wish to speak Welsh at your hearing then the court in the first instance will try and arrange a Welsh speaking panel. However, due to the lack of Welsh speaking medical panel members it might not be possible on each occasion to constitute a Welsh panel in which cases the service of a Welsh interpreter will be sought.

5.56 Public notification of the outcome of tribunal hearings (not orders or notices) on the internet will be made available in Welsh if requested.

Cases transferred to courts outside of Wales

5.57 The Welsh Language Act 1993 grants the right to use the Welsh language in courts in Wales, it does not grant the right to speak Welsh at a hearing outside Wales. The decision whether or not to allow Welsh to be spoken at a court/ tribunal outside of Wales is for the judge/ magistrate/legal adviser to decide but where it is allowed we will arrange translation facilities as readily and freely as we do at courts in Wales.

5.58 Where proceedings were commenced at a court in Wales and transferred to a court in England, and the judge has given permission for Welsh to be used, we will make arrangements to facilitate the use of the Welsh language subject to prior notice being given. We will be responsible for any translation costs.

In such instances the relevant Judge should liaise with the Welsh Language Liaison Judges for guidance.

5.59 Os bydd achos yn cael ei wrando yn yr Uchel Lys, y Llys Apêl neu'r Uwch Dribiwnlys a bod cais wedi ei wneud i ddefnyddio'r iaith Gymraeg yna yn y lle cyntaf dylid gwneud darpariaeth i wrando'r achos yng Nghymru lle y gwneir trefniadau i hwyluso'r defnydd o'r Gymraeg. Os bydd y gwrandawriad yn cael ei gynnal y tu allan i Gymru, a phan ddefnyddiwyd y Gymraeg yn y gwrandawriadau blaenorol yna dylai'r barnwr gysylltu gyda Barnwr Cyswllt y Gymraeg gyda'r bwriad y dylid caniatáu i'r Gymraeg gael ei defnyddio.

Gwasanaeth Rheithgor

5.60 Os cewch eich gwysio i wasanaethu ar reithgor yn Llys y Goron yng Nghymru, byddwch yn cael dogfennau dwyieithog. Pan fyddwch yn ateb, cewch ddewis nodi eich dewis iaith; Cymraeg ynteu Saesneg. Os byddwch yn dweud wrth ateb y byddech yn hoffi i ni ymwneud â chi yn Gymraeg, byddwn yn gohebu â chi yn Gymraeg yn y dyfodol. Mae rhagor o wybodaeth am y gwasanaeth rheithgor yn y llyfryn: "Eich canllaw i Wasanaeth Rheithgor." Pan fyddwch yn dod i'r llys, fe'ch gwahoddir i wylio DVD sydd ar gael yn Gymraeg sy'n esbonio cyfrifoldebau'r gwasanaeth rheithgor. Os gelwir arnoch dyngu llw rheithiwr, bydd croeso i chi ddefnyddio'r Gymraeg neu'r Saesneg.

Gellir gweld y DVD hwn hefyd ar You Tube <https://www.youtube.com/watch?v=mtU60t6l7C8>

5.61 Mae rheithwyr yn cael eu dewis ar hap oddi ar y rhestr etholiadol leol. Os cewch eich galw i fod yn rheithiwr, ni fydd darpariaeth ar gyfer cyfieithu tystiolaeth Saesneg i'r Gymraeg. Bydd tystiolaeth a roddir yn Gymraeg yn cael ei chyfieithu i'r Saesneg ar gyfer aelodau'r rheithgor nad ydynt yn deall Cymraeg.

Ni fydd darpariaeth yn ystafell drafod y rheithgor ar gyfer cyfieithu o'r Gymraeg i Saesneg oherwydd yr angen am gyfrinchedd yn unol â darpariaethau Deddf Rheithwyr 1974, sy'n nodi mai dim ond aelodau o'r rheithgor sy'n cael bod yn bresennol yn yr ystafell ymneilltuo.

5.59 If a case is to be heard in the High Court, Court of Appeal or the Upper Tribunal and involves a request to use the Welsh language then provision should be made in the first instance to list the case to be heard in Wales where the use of Welsh will be facilitated. If the hearing takes place outside of Wales and the Welsh language was used in evidence in the previous hearings then the judge should consult the Welsh Language Liaison Judge with a view that the use of Welsh should be permitted.

Jury Service

5.60 If you are summoned to serve on a jury at any Crown Court in Wales, we will do so bilingually. When you reply you will be given the choice of stating your preferred language; Welsh or English. If you respond saying that you would like to be dealt with in Welsh, future correspondence will be in Welsh. Further information about jury service is contained in the booklet: "Your guide to Jury Service." When you attend the court you are invited to watch a DVD which is available in Welsh and which explains the responsibilities of jury service. If you are called to take the juror's oath you are welcome to use either Welsh or English.

This DVD can also be seen on You Tube <https://www.youtube.com/watch?v=mtU60t6l7C8>

5.61 Jurors are selected at random from the local electoral list. If you are called to act as a juror there will be no provision to interpret English evidence into Welsh. Evidence given in Welsh will be translated for jury members who do not understand Welsh.

There are no provisions to allow interpretation from Welsh to English within the jury deliberation room due to the need for confidentiality, in accordance with the provisions stated in the Jurors Act 1974, which states that only members of the jury are allowed in the retiring room.

6. Ein darpariaethau ar gyfer yr Ynadaeth

Mae'r Ynadaeth yn rhanddeiliad allweddol ac amlwg. Pan fyddwn yn rhyngweithio â'r Ynadaeth, byddwn:

Cyffredinol

6.1 Sicrhau fod yr holl ohebiaeth/arweiniad a gynhrychir yn ganolog gan GLITEM i'r ynadon naill ai'n ddwyieithog, neu fod fersiynau Cymraeg a Saesneg ar gael ar wahân. Bydd hyn yn cynnwys llwyfannau digidol/ar-lein.

6.2 Yn ôl disgrisiwn y Pennaeth Gweithrediadau Cyfreithiol, byddwn yn darparu fersiynau Cymraeg o ddeunydd a gynhrychir gan sefydliadau eraill os yw'n cynorthwyo'r ynadon i gyflawni eu swyddogaeth farnwrol e.e. darparu fersiynau Cymraeg o Ganllawiau Dedfrydu.

6.3 Os yw'n rhesymol ac ymarferol, byddwn yn parhau dewis iaith ynadon sydd wedi nodi yr hoffent ddefnyddio'r Gymraeg.

6.4 Sicrhau fod unrhyw ohebiaeth gyffredinol gan y Cyfarwyddwr Cyflawni Pennaeth Gweithrediadau Cyfreithiol yng Nghymru i'r fainc lawn yn ddwyieithog.

6.5 Sicrhau ein bod yn codi ymwybyddiaeth o ymrwymiadau'r Cynllun i'r Ynadaeth ar y lefel uchaf o fewn y sefydliad.

6. Our Provisions for the Magistracy

The magistracy is a key and distinct stakeholder. In our interaction with the magistracy we will:

General

6.1 Ensure that all correspondence/guidance initiated by HMCTS centrally to magistrates is either bilingual or separate Welsh and English versions are available at the same time. This will include digital/online platforms.

6.2 At the discretion of the Head of Legal Operations we will provide Welsh versions of material produced by other organisations if it assists the magistracy in undertaking their judicial function e.g providing Welsh versions of Sentencing Guidelines.

6.3 If reasonable and practical we will respect the linguistic choices of magistrates that have indicated that they would like to use the Welsh language

6.4 Ensure that any general correspondence from the Head of Legal Operations / Delivery Director in Wales to the full bench is bilingual.

6.5 Ensure that we raise awareness of the Scheme's commitments to the Magistracy at the highest level within the organisation

Applying to become a Magistrate

6.6 Bydd y broses gyfan o wneud cais i fod yn ynad, y porth recriwtio, y canllawiau recriwtio a'r broses o wneud cais, ar gael yn Gymraeg.

6.7 Rydym yn croesawu ceisiadau gan Ynadon Cymraeg i fod yn fentoriaid er mwyn cynorthwyo i ddarparu sesiynau mentora parhaus trwy gyfrwng y Gymraeg. Mae'r holl ffurflenni perthnasol sy'n cyd-fynd â'r broses fentora ar gael yn Gymraeg.

Cyfarfodydd

6.8 Yn ôl disgrisiwn y Pennaeth Gweithrediadau Cyfreithiol a chadeirydd y fainc byddwn yn darparu agendâu a chofnodion cyfarfodydd meinciau yn ddwyieithog

6.9 Yn ôl disgrisiwn y Pennaeth Gweithrediadau Cyfreithiol a chadeirydd y meinciau, darperir gwasanaeth cyfieithu ar y pryd i hwyluso'r defnydd o'r Gymraeg mewn cyfarfodydd Meinciau.

Hyfforddiant

6.10 Byddwn yn ceisio darparu hyfforddiant ymesur trwy gyfrwng y Gymraeg i ynadon sy'n siarad Cymraeg. Byddwn yn defnyddio technoleg fel Microsoft Teams i'w cyflwyno ar sail Cymru gyfan.

6.11 Ar hyn o bryd mae GLITEM Cymru yn parhau i gynnal nifer o werthusiadau trwy gyfrwng y Gymraeg. Mae'r holl ffurflenni perthnasol sy'n cyd-fynd â'r broses werthuso ar gael yn Gymraeg.

6.12 Byddwn yn darparu ac yn cynnal dudalen Gwasanaethau Cymraeg ar Faterion Ynadon. Bydd y dudalen hon ar gael yn Gymraeg a Saesneg.

Applying to become a Magistrate

6.6 The entire process of applying to become a magistrate, the recruitment portal, the recruitment guidelines and the process of applying will be available in Welsh.

6.7 We welcome applications from Welsh speaking Magistrates to become mentors in order to assist with providing ongoing mentorship through the medium of Welsh. All the relevant forms that accompanies the mentoring process are available in Welsh.

Meetings

6.8 At the discretion of the Head of Legal Operations and bench chairs we will provide bench meeting agendas and minutes bilingually

6.9 At the discretion of the Head of Legal Operations and bench chairs the use of Welsh in Bench meetings will be facilitated by providing simultaneous interpretation.

Training

6.10 We will seek to provide proportionate Welsh medium training for Welsh speaking magistrates. We will make use of technology such as Microsoft Teams to deliver these on a Wales wide basis.

6.11 HMCTS Wales currently undertakes a number of appraisals through the medium of Welsh and will continue to do so. All the relevant forms that accompanies the appraisal process are available in Welsh.

6.12 We will provide and maintain a Welsh Language Services page on Magistrates Matters. This page will be available in Welsh and English.

7. Delwedd Gyhoeddus y Sefydliad

Hunaniaeth gorfforaethol

Deunydd Swyddfa

7.1 Mae pob un o'n swyddfeydd yng Nghymru yn defnyddio papur swyddfa ddwyieithog sy'n dangos enw a chyfeiriad y swyddfa sy'n ei anfon, ac unrhyw wybodaeth safonol arall.

Bathodynnau Enw/Cardiau Adnabod

7.2 Mae staff swyddfeydd cyhoeddus yn gwisgo bathodynnau adnabod sy'n dangos ein logo dwyieithog. Os yw teitl swydd yn cael ei gynnwys hefyd, bydd yn Gymraeg a Saesneg. Mae gan Swyddogion Gorfodi Sifil a beiliaid y Llys Sirol gardiau adnabod dwyieithog.

Mae hyn yn berthnasol i unrhyw weithwyr llys nad ydynt yn cael eu cyflogi'n uniongyrchol gan GLLTEM, ond sydd yn darparu gwasanaeth i ni e.e. Swyddogion Diogelwch Llys.

Arwyddion

7.3 Mae'r arwyddion cyhoeddus yr ydym yn gyfrifol amdanynt yn ac o gwmpas ein swyddfeydd yng Nghymru'n ddwyieithog. Os darperir arwyddion gan Drydydd Parti h.y. gan gcontractwr sy'n gweithio ar safle yng Nghymru, yna bydd yn rhaid iddynt ddarparu arwyddion dwyieithog dan ddarpariaeth y Cynllun hwn.

7. The Organisation's public image

Corporate identity

Stationery

7.1 All our offices in Wales use bilingual stationery, which display the name and address of the office of issue and any other standard information.

Name badges/identity cards

7.2 All staff in public offices wears identity badges which display our bilingual logo. If a job title is also included this will be expressed in both Welsh and English. Civilian Enforcement Officers and County Court bailiffs carry bilingual identification cards.

This applies to any court personnel not directly employed by HMCTS but who provide a service for us e.g Court Security Officers.

Signs

7.3 Public signs for which we are responsible in and around our offices in Wales are bilingual. If signage is provided by a Third Party i.e. a contractor working on site in Wales then they will be required to provide bilingual signage under the provisions of this Scheme.

Cyhoeddiadau a Ffurflenni

7.4 Rydym wedi ymrwymo i sicrhau bod yr holl ddeunyddiau a fwriedir ar gyfer y cyhoedd yng Nghymru yn cael eu cyhoeddi (yn ddigidol neu mewn print) ar ffurf ddwyieithog lle bo hynny'n rhesymol ymarferol; fel arall bydd dogfennau ar gael mewn fersiynau Cymraeg a Saesneg ar wahân ar yr un pryd. Byddwn yn gwneud yn siŵr ein bod yn cyfleu bod fersiynau dwyieithog neu Gymraeg ar gael.

Os byddwn yn codi tâl ar y cyhoedd am unrhyw gyhoeddiad, byddwn yn sicrhau na fydd fersiwn dwyieithog yn ddrytach na fersiwn uniaith Saesneg.

Hysbysebu yng Nghymru

7.5 Mae Gwasanaeth Llysoedd a Thribiwnlysoedd EM yn trin y ddwy iaith yn gyfartal. Byddwn yn defnyddio hysbysebion dwyieithog i ymddangos mewn cyhoeddiadau Saesneg yn unig yng Nghymru. Yn Gymraeg yn unig y bydd hysbysebion mewn cyhoeddiadau Cymraeg.

Hysbysiadau Swydddogol, Hysbysiadau Cyhoeddus a Hysbysiadau Recriwtio Staff

7.6 Bydd Gwasanaeth Llysoedd a Thribiwnlysoedd EM yn cyhoeddi hysbysiadau dwyieithog i'r wasg am unrhyw fater sy'n ymwneud â'n gwasanaethau yng Nghymru, ac mewn unrhyw gyhoeddiadau o bwys am y gwasanaeth sy'n berthnasol i Gymru a Lloegr. Byddwn yn targedu deunydd yn ofalus i'r cyfryngau Cymraeg ac fe allwn drefnu i staff Cymraeg eu hiaith wneud cyfweiliadau gyda'r cyfryngau a'r wasg i gynorthwyo yn y gwaith o roi cyhoeddusrwydd i ddatblygiadau yn y gwasanaeth.

Publications and forms

7.4 We are committed to ensuring that all materials directed at the public in Wales will be published (digitally or in print) in a bilingual form where reasonably practicable; otherwise documents will be available in separate Welsh and English versions at the same time. We will ensure that we convey that bilingual or Welsh versions are available.

If we charge the public for any publication we will ensure that a bilingual version will not be more expensive than an English only version.

Advertising in Wales

7.5 HM Courts & Tribunals Service deals with both languages on a basis of equality. We will use bilingual advertisements to appear in English language publications in Wales. Advertisements placed in Welsh language publications will be in Welsh only.

Official notices, public notices and staff recruitment advertising

7.6 HM Courts & Tribunals Service will issue bilingual press notices on any matter relating to our services in Wales, and any major service announcements that apply across Wales and England. We will carefully target material at the Welsh language media and can arrange for Welsh speaking staff to do broadcast or print interviews to assist in publicising service developments.

Bydd pob hysbysiad cyhoeddus a swyddogol yn ymddangos gyda'r fersiwn Cymraeg a'r fersiwn Saesneg yn cael eu harddangos gyda'i gilydd yng Nghymru, megis hysbysiadau ar gyfer cyfarfodydd cyhoeddus. Rhaid i'r rhain fod yn gydradd o ran fformat, maint, ansawdd, eglurder ac amlygrwydd. Bydd hyn hefyd yn berthnasol i hysbysiadau recriwtio staff. Yn Gymraeg yn unig y bydd hysbysebion mewn cyhoeddiadau Cymraeg. Caiff pob hysbysiad i'r wasg ei roi ar ein gwefan perthnasol i gyrraedd cynulleidfa ehangach o siaradwyr Cymraeg. Bydd unrhyw ddeunyddiau cyhoeddusrwydd a ddefnyddir mewn arddangosfeydd a ffeiriau swyddi yng Nghymru'n ddwyieithog.

All public and official notices will appear with the Welsh and English versions shown together wherever displayed in Wales, such as notices of public meetings. They shall be equal in terms of format, size, quality, legibility and prominence. This will also apply to staff recruitment notices. Advertisements placed in Welsh language publications will be in Welsh only. All press notices will be placed on the relevant website to reach a wider audience of Welsh speakers. Any publicity materials used at exhibitions and job fairs in Wales will be bilingual.

8. Ein darpariaeth ar gyfer Staff

8.1 Bydd pob gohebiaeth gan Gyfarwyddwr Cyflawni ar gyfer Cymru at yr holl staff yn ddwyieithog, ac yn yr un modd gan unrhyw uwch swyddog arall sy'n gohebu â nifer sylweddol o staff yng Nghymru.

8.2 Yng Nghymru rydym yn darparu'r dogfennau mewnol canlynol yn ddwyieithog, neu fel dogfennau ar wahân yn Gymraeg ac yn Saesneg.

- Pob cyfathrebiad at yr holl staff gan y Gyfarwyddwr Cyflawni neu unrhyw aelod o Dîm Rheoli Cymru gan gynnwys cylchlythyrau a gynhychir yng Nghymru.
- Os yn rhesymol ac ymarferol byddwn yn darparu ffurflenni mewnol mewn perthynas â materion Adnoddau Dynol yn Gymraeg neu'n ddwyieithog.
- Os cynhelir cynhadledd i staff yng Nghymru bydd y dogfennau a'r cyflwyniadau yn ddwyieitho
- **Pe byddwn yn cynnal cynhadledd i staff yng Nghymru (wyneb yn wyneb neu o bell) byddwn yn darparu gwasanaeth cyfieithu ar y pryd os yw rhywun yn dymuno cyfrannu'n Gymraeg.**

8. Our provision for staff

8.1 All correspondence directed from the Delivery Director for Wales to all staff will be bilingual and likewise by any other senior officer corresponding with a significant staff audience in Wales.

8.2 In Wales we provide the following internal documents bilingually or as separate documents in Welsh and English.

- All communications directed to all staff by the Delivery Director or any member of the Wales Management Team including Wales generated newsletters.
- If reasonable and practical we will provide internal forms in relation to HR matters in Welsh or bilingually.
- If we hold a conference for staff in Wales we will provide the documents and presentations bilingually.
- **If we hold a conference for staff in Wales (face to face or virtually) we will provide simultaneous interpretation if someone wishes to contribute in Welsh**

8.3 Byddwn yn cynyddu amlygrwydd y Gymraeg yn ein sefydliad drwy sicrhau bod y staff yn defnyddio cyfarchion allan- o'r-swyddfa a llofnodion dwyieithog.

8.4 Rydym yn annog ein llysoedd i arddangos hysbysiadau dwyieithog yn yr ardaloedd hynny yn y llysoedd/swyddfeydd tribiwnlys nad ydynt yn agored i'r cyhoedd.

8.5 Os yw'n rhesymol ac ymarferol, byddwn yn darparu gwasanaeth cyfieithu ar y pryd yn Gymraeg mewn rhai cyfarfodydd gyda staff e.e. cyfarfodydd rheoli perfformiad a chyfarfodydd absenoldeb salwch **oni bai bod y cyfarfod yn cymryd lle yn naturiol trwy'r Gymraeg.**

8.6 Byddwn yn parhau i gefnogi staff sy'n dymuno dysgu Cymraeg neu'r rhai sydd eisiau gwella ansawdd eu Cymraeg, **gan ddilyn y meini prawf canlynol;**

1. Maent yn gweithio mewn swydd sy'n ymdrin â'r cyhoedd.
2. Maent mewn llys neu swydd lle nid oes gennym siaradwyr Cymraeg neu ddim ond nifer fechan iawn ohonynt
3. Mae'r aelod staff yn fodlon ymroi i o leiaf 5 mlynedd o ddysgu.
4. Nid yw'r aelod staff o fewn 5 mlynedd i ymddeol.

8.7 Bydd angen i staff newydd yng Nghymru gwblhau cwrs sylfaenol ar gyfer cyfarfod a chyfarch h.y cwrs ar-lein Llywodraeth Cymru ac i gwblhau ein Cwrs mewnol ar Ymwybyddiaeth Iaith. Bydd sesiwn ar y Gymraeg hefyd yn rhan o'r cwrs 'Croeso i Gymru' ar gyfer staff newydd.

8.3 We will increase the visibility of the Welsh language within our organisation by ensuring staff use bilingual out of office greetings and signatures.

8.4 We encourage our court to display bilingual notices in those areas of the court/tribunal offices not accessible to the public.

8.5 If reasonable and practical we will provide a Welsh language simultaneous interpretation service in certain meetings with staff e.g. performance management meeting, sick absence meetings **unless the meeting takes place ordinarily in Welsh.**

8.6 We will continue to support staff that wish to learn the Welsh language or those who want to improve their Welsh, **subject to the following criteria;**

1. They perform a role that has a public facing element
2. They are in a court or a role within a court where we have no or a very limited number of Welsh speakers
3. The member of staff is willing to commit to at least 5 years of learning
4. The member of staff is not within 5 years of retirement

8.7 All new staff in Wales will be required to undertake a basic meeting and greeting course i.e Welsh Government's online course and to complete our own Welsh Language Awareness Course. There will also be a slot on the Welsh Language in the 'Welcome to Wales' course for new staff.

9. Gweithredu a monitro'r Cynllun

9.1 Fel cyflogwr cyfle cyfartal, ein polisi yw recriwtio'r ymgeiswyr mwyaf priodol ar gyfer swyddi gwag a'u hyfforddi ar gyfer y sgiliau penodol sydd eu hangen arnynt i weithio'n effeithiol.

Rydym yn derbyn y bydd angen sgiliau dwyieithog ar gyfer rhai swyddi e.e. tywyswyr llys, beiliaid y llys, cynghorwyr cyfreithiol, er mwyn i ni ddarparu gwasanaeth boddhaol yng Nghymru ac i gydymffurfio â'r Cynllun hwn. Cynhaliwyd arolwg o sgiliau dwyieithog staff presennol ar lefel y llys, a bydd yr wybodaeth hon yn llywio ein hymdrechion recriwtio yn y dyfodol. Cyflwynwyd Canllawiau Recriwtio i Reolwyr Recriwtio i dynnu sylw at yr angen i gynnwys sgiliau Cymraeg wrth hysbysebu swydd newydd neu wrth lenwi swydd sydd eisoes yn bodoli.

Yng Nghymru rydym wedi ymrwymo i gynyddu nifer y staff dwyieithog a gaiff eu recriwtio ac i annog ein staff presennol i ddysgu'r iaith.

9. Implementing and monitoring the Scheme

9.1 As an equal opportunities employer our policy is to recruit the most suitable candidates to vacancies and then train them for the particular skills needed to perform effectively.

We recognise that for certain posts e.g. court ushers, court bailiffs, legal advisers; bilingual skills will be needed in order for us to provide a satisfactory service in Wales and to comply with this Scheme. An audit of the bilingual skills of existing staff has been conducted at court level and this information will inform our future recruiting efforts. Recruiting Guidelines have been issued to Recruiting Managers to highlight the need to factor Welsh language skills when advertising a new post or back filling an existing post.

In Wales we are committed to trying to increase the recruited number of bilingual staff and to encourage our current staff members to learn the language.

10. Recriwtio

10.1

Adran Gwasanaethau a Rennir y Weinyddiaeth Cyfiawnder sy'n gyfrifol am ein hymgyrchoedd recriwtio. Maent bellach yn rhan o System **Oleo** ac o ganlyniad, nid oes gennym unrhyw reolaeth dros y system meddalwedd maent yn ei ddefnyddio i hwyluso ceisiadau ar-lein. Ar gyfer swyddi rydym yn eu hysbysebu yng Nghymru, rydym wedi sefydlu proses busnes sy'n galluogi ymgeisydd i wneud cais yn Gymraeg os ydynt yn dymuno gwneud hynny. Bydd rhai swyddi yng Nghymru yn cael eu hysbysebu gyda'r Gymraeg naill ai'n hanfodol neu'n ddymunol. Bydd rheolwyr lleol mewn ymgynghoriad gyda Chyfarwyddwr Cyflawni ar gyfer Cymru'n gwneud penderfyniad pa un ai a ddylid hysbysebu swydd fel bod y Gymraeg yn hanfodol yn seiliedig ar broffil ieithyddol y llysoedd/swyddfeydd y mae'r ardal honno yn ei gwasanaethu.

10.2 Pan fyddwn yn asesu'r gofynion ar gyfer swydd newydd neu wirth lenwi swydd wag bresennol, bydd yn rhaid i'r Rheolwr perthnasol asesu'r angen am sgiliau Cymraeg yn seiliedig ar natur y rôl a faint o siardwyr Cymraeg sydd ar gael ar y pryd yn y swyddfa neu'r llys penodol hynny. Os yw'r swydd yn cynnwys ymwneud yn uniongyrchol â chwsmeriaid, ac nad oes unrhyw siardwyr Cymraeg yn gwneud y rôl yn y swyddfa na'r llys ar hyn o bryd, dylid hysbysebu'r swydd fel un 'Cymraeg yn hanfodol'.

10. Recruitment

10.1

Our recruitment is undertaken by the Ministry of Justice's Shared Services Department and is now part of the **Oleo** and therefore we have no direct control over the software system that they use to facilitate online applications. For posts that we advertise in Wales we have developed a business process that allows an applicant to apply in Welsh if they wish. Some posts within Wales will be advertised with a Welsh essential or desirable designation. The decision as to whether a post is Welsh essential is made by local managers in close liaison with the Delivery Director for Wales based on ensuring the court/ office's linguistic profile matches that of the area it serves.

10.2 When we assess the requirements for a new post or an existing post is being back filled, the relevant Manager will have to assess the need for Welsh language skills based on the nature of the role and the current availability of Welsh speakers in that particular court or office. If the post is customer facing and there are no Welsh speakers currently doing the role within the court or office then the post should be advertised as "Welsh essential".

10.3 Pan fyddwn yn hysbysebu swyddi byddwn yn ei gwneud yn hysbys y gall ymgeiswyr wneud cais yn Gymraeg, hyd yn oed os yw'n golygu cyflwyn testun Cymraeg ym mhorth recriwtio'r gwasanaeth sifil.

10.4 Byddwn yn cynnal awdit o sgiliau iaith Gymraeg ein gweithlu bob blwyddyn i'n galluogi i gyd-fynd gyda'r gofynion perthnasol o fewn Safon 151 (cadw cofnodion)

10.5 Rydym yn annog ein staff yng Nghymru i ddysgu neu wella eu sgiliau Cymraeg. Byddwn yn parhau i adolygu'r ffordd orau o ddatblygu ein staff gyda hyn.

10.6 Wrth gynnal yr archwiliad, gofynnir i staff asesu eu hunain yn erbyn ein Matrics Sgiliau Iaith Gymraeg mewnol sy'n seiliedig ar fframwaith 5 lefel Cymdeithas Profwyr Iaith yn Ewrop

10.7 Bydd staff hefyd yn cael eu hannog i wirio eu sgiliau Cymraeg trwy ddefnyddio Gwiriwr Sgiliau Cymraeg y Ganolfan Dysgu Cymraeg fel yr argymhellir gan Gomisiynydd y Gymraeg yn eu Canllawiau ar Ricriwtio.

10.8 Bydd angen i'r holl staff newydd sy'n gweithio yng Nghymru gwblhau cwrs ymwybyddiaeth iaith Gymraeg ar-lein a byddwn yn cynnal sesiynau ymwybyddiaeth ar ddarpariaethau'r Cynllun Iaith ar gyfer llunwyr polisi a swyddogion sy'n gweithio y tu allan i Gymru.

10.3 When we advertise posts we will make it known that applicants can apply in Welsh even it that means inputting Welsh text in a civil service owned recruitment portal.

10.4 We will conduct an audit of Welsh language skills within our workforce in Wales every year and in order to align ourselves with the relevant requirement within Standard 151 (record keeping)

10.5 We encourage our staff in Wales to learn or improve their Welsh language skills. We will continue to review how best to develop our staff in this regard

10.6 In conducting the audit staff will be asked to self assess themselves against our internal Welsh Language Skills Matrix which is based on the Association of Language Testers in Europe's 5 level framework

10.7 Staff will also be encouraged to check their Welsh skills by using the Welsh Learning Centre's Welsh Skills Checker as recommended by the Welsh Commissioner in their Guidelines on Recruitment.

10.8 All new staff working in Wales will need to complete an online Welsh language awareness course and we will be conducting awareness sessions on the provisions of the Language Scheme for policy makers and officers who work outside of Wales.

11. Trefniadau Gweinyddol

Awdurdod

11.1 Mae Gwasanaeth Llysoedd a Thribiwnlysoedd EM yn cefnogi'r Cynllun hwn yn llwyr, yn ei awdurdodi a'i gymeradwyo a bydd yn rhoi awdurdod llwyr i'r Cynllun yn ystod cyfnod ei weithredu.

Hysbysu Staff

11.2 Bydd staff yng Nghymru yn cael gwybod am bob agwedd o'n gwasanaeth Cymraeg. Bydd pob aelod newydd o'r staff yn cael ei hysbysu ar bwysigrwydd gweithio'n ddwyieithog fel rhan o'u hyfforddiant cynefino.

Mae ein Pencampwyr Iaith Gymraeg hefyd yn gyfrifol am hysbysu ein staff presennol a'n staff newydd am eu cyfrifoldeb hwy dan y Cynllun.

Trefniadau gyda Thrydydd Parti

11.4 Bydd unrhyw gytundeb neu drefniant a wneir gyda thrydydd parti ac sydd yn ymwneud â darparu gwasanaethau i'r cyhoedd yng Nghymru ar ran Gwasanaeth Llysoedd a Thribiwnlysoedd EM yn gyson â thelerau'r Cynllun hwn, sy'n golygu y bydd yn rhaid i'r contractwr ddarparu gwasanaethau'n Gymraeg neu'n ddwyieithog. Byddwn yn cyfeirio at ein Cynllun Iaith Gymraeg yn y gwahoddiadau i dendro.

11. Administrative arrangements

Authority

11.1 HM Courts & Tribunals Service fully supports, authorises and approves this Scheme and give full authority to the Scheme during its implementation.

Informing staff

11.2 Staff in Wales will be made aware of all aspects of our Welsh service. All new staff will be briefed on the importance of working bilingually as part of their induction training.

Our Welsh Language Champions also have a responsibility for informing our new and existing staff of their responsibility under the Scheme.

Arrangements with third parties

11.4 Any agreement or arrangement concerned with the provision of services for the public in Wales on behalf of HM Courts & Tribunals Service entered into with a third party will conform to the terms of this Scheme in that the contractor will have to provide services in Welsh or bilingually. Reference to our Welsh Language Scheme will be made within the invitations to tender.

11.5 Bydd Cyfarwyddiaeth Rheolaeth Fasnachol a Chontractau'r Weinyddiaeth Gyfiawnder yn sicrhau cydymffurfiaeth â'n Cynllun Iaith Gymraeg wrth ddarparu gwasanaethau i'r cyhoedd yn uniongyrchol. Nodir y gofyniad i unrhyw gontractwr gydymffurfio â'n Cynllun Iaith Gymraeg ar gyfer Nwyddau a Gwasanaethau yn Nhelerau ac Amodau Enghreifftiol y Weinyddiaeth Gyfiawnder.

11.6 Mae'r Cynllun hwn yr un mor berthnasol i unrhyw drydydd parti sy'n darparu gwasanaeth ar ran Gwasanaeth Llysoedd a Thribiwnlysoedd EM ag ydyw i Wasanaeth Llysoedd a Thribiwnlysoedd EM ei hun. Mae Gwasanaeth Llysoedd a Thribiwnlysoedd EM yn annog contractwyr sydd yn darparu gwasanaethau i'r cyhoedd yng Nghymru ar ei ran i ymdrin â'r ddwy iaith yn gyfartal.

11.7 Wrth gytuno ar unrhyw gontract neu wrth adnewyddu contract, bydd y swyddog perthnasol yn sicrhau bod y gofynion ieithyddol yn cael eu hystyried mewn ymgynghoriad â Phennaeth Gwasanaethau Cymraeg GLLTEM a Chyfarwyddwr Cyflawni Cymru.

-e.e. bydd contract arlwygo yn nodi gofyniad am fwydleni dwyieithog, a bydd contract ar gyfer staff diogelwch yn pwysleisio gofyniad i allu cyfarfod a chyfarfarch yn Gymraeg ac yn Saesneg.

11.8 Mae'n rhaid i bob uned fusnes sy'n defnyddio asiantau neu gontractwyr i gyflwyno gwasanaethau ar ein rhan ni yng Nghymru, fonitro ac adrodd yn ôl yn flynyddol ar eu cydymffurfiaeth gyda'r cynllun hwn.

11.5 MoJ Commercial and Contract Management Directorate will ensure compliance with our Welsh Language Scheme where public facing services are to be provided. The requirement for any contractor to comply with our Welsh Language Scheme are stated in the MoJ's Model Terms and Conditions for both Goods and Services.

11.6 This Scheme is just as relevant to any third party providing a service on behalf of HM Courts & Tribunals Service as it is to HM Courts & Tribunals Service itself. HM Courts & Tribunals Service encourages contractors which provide services for the public in Wales on its behalf to treat both languages on the basis of equality.

11.7 When agreeing any contract or the renewal thereof, the relevant officer will ensure that the language requirements are considered in consultation with the Head of Welsh Language Services in HMCTS and the Delivery Director for Wales.

e.g. a catering contract will specify the requirement for bilingual menus and a contract for security staff will highlight a requirement to be able to meet and greet in both Welsh and English.

11.8 Each business unit which uses agents or contractors to deliver services on our behalf in Wales is required to monitor and report annually on their compliance with this scheme.

12. Boddhad, Cwynion a Monitoring

12.1 Cyfarwyddwr Cyflawni ar gyfer Cymru sydd yn bennaf gyfrifol am fonitro ac adolygu'r Cynllun ac yn sicrhau bod y monitro'n weithgarwch strwythuredig, parhaus sy'n cynnwys y sawl sy'n darparu neu'n gweinyddu gwasanaeth ar ran Gwasanaeth Llysoedd a Thriwlynlysoedd EM.

12.2 Bydd modd cynnwys awgrymiadau ar gyfer sylwadau ar sut i wella ein gwasanaethau, a bydd y rhain yn cael eu croesawu a'u cofnodi **ar Optig (Barn, Canmoliaeth, Triniaeth, Digwyddiadau a Chwynion) o fewn 10 diwrnod ar ôl eu cael.**

12.3 Os dymunwch gwyno ynghylch Gwasanaeth Llysoedd a Thriwlynlysoedd EM yn cyflawni ei ymrwymadau yn unol â'r Cynllun hwn, dylech ysgrifennu yn y lle cyntaf at Reolwr y llys neu swyddfa'r triwlynlys sy'n destun y gŵyn, oherwydd iddo wneud neu beidio â gwneud rhywbeth. †

12.4 Os nad ydych yn fodlon ar yr ymateb gan y Rheolwr y llys neu driwlynlys, cewch ysgrifennu at y Pennaeth Gwasanaethau Iaith Gymraeg. Ar ôl ymgynghori â'r llys/swyddfa, bydd yn ymateb i'r achwynydd ar ran Gwasanaeth Llysoedd a Thriwlynlysoedd EM.

12. Satisfaction, Complaints and Monitoring

12.1 The Delivery Director for Wales has overall responsibility for monitoring and reviewing the Scheme and ensures that the monitoring is a structured and continuing activity which includes those who provide or administer service on HM Courts & Tribunals Service's behalf.

12.2 Provision will be made to incorporate suggestions for improvement or comments, which will be welcomed **and recorded on Optic (Opinions, Praise, Treatment, Incidents, Complaints) within 10 days of receipt.**

12.3 If you wish to complain about HM Courts & Tribunals Service meeting its commitments in accordance with this Scheme you should in the first place contact the manager of the court or tribunal office, whose actions or inaction gave rise to the complaint.

12.4 If you are not satisfied with the reply from the court or tribunal Manager, you may write to the Head of Welsh Language Services. After consulting with the court/office, he will reply to the complainant on behalf of HM Courts & Tribunals Service.

12.6 Os nad ydych yn fodlon ar yr ymateb gan y Pennaeth Gwasanaethau Iaith Gymraeg, cewch gysylltu â'r Cyfarwyddwr Cyflawni ar gyfer Cymru (gweler Atodiad v i Gael y Cyfeiriad). Pe byddwch dal i fod yn anfodlon, cewch yn y pen draw gyfeirio eich cŵyn at Gomisiynydd y Gymraeg.

12.7 Os bydd Comisiynydd y Gymraeg yn cyfeirio cŵyn am y Cynllun i Wasanaeth Llysoedd a Thribiwnlysoedd EM, a bod y gŵyn honno wedi'i derbyn yn uniongyrchol, bydd y Pennaeth Gwasanaethau Iaith Gymraeg yn dilyn y drefn a nodir uchod. Fodd bynnag, bydd Comisiynydd y Gymraeg hefyd yn cael copi o'r ymateb.

12.8 Os bydd Comisiynydd y Gymraeg yn penderfynu archwilio'r gŵyn, dilynir pa drefn bynnag ag y bydd y Comisiynydd yn ei ystyried yn briodol ar gyfer amgylchiadau'r achos. Fe all hyn olygu bod Comisiynydd y Gymraeg yn gadael i Wasanaeth Llysoedd a Thribiwnlysoedd EM barhau i gynnal yr ymchwiliad drwy ddilyn ei god ei hun gan adrodd ar y canfyddiadau; neu fe allai olygu bod y Comisiynydd yn ymchwilio i'r mater ei hun gyda chydweithrediad Gwasanaeth Llysoedd a Thribiwnlysoedd EM.

12.9 Unwaith bydd yr ymchwiliad ar ben, yn unol ag Adran 19 (1) Deddf yr Iaith Gymraeg, bydd Comisiynydd y Gymraeg yn anfon copi o ganlyniadau ei ganfyddiadau at y Prif Weithredwr ac at Gyfarwyddwr Cyflawni ar gyfer Cymru.

12.10 Bydd Gwasanaeth Llysoedd a Thribiwnlysoedd EM yn monitro gweithredu'r Cynllun a'i effeithiolrwydd:

12.6 If you are not satisfied with the reply from the Head of Welsh Language Services you may contact the Delivery Director for Wales (see Annex v for the address). If you are still not satisfied you may ultimately refer your complaint to the Welsh Language Commissioner.

12.7 If the Welsh Language Commissioner refers to HM Courts & Tribunals Service a complaint about the Scheme, which they have received directly, the Head of Welsh Language Services will follow the practice set out above. However, in addition the Welsh Language Commissioner will also receive a copy of the response.

12.8 Where the Welsh Language Commissioner decides to investigate the complaint, the procedure will be such as the Commissioner considers appropriate to the circumstances of the case. This may result in the Welsh Language Commissioner allowing HM Courts & Tribunals Service to continue conducting the investigation according to its own code and report on its findings; or in the Commissioner conducting the investigation herself with the cooperation of HM Courts & Tribunals Service.

12.9 Once the investigation is completed, in accordance with Section 19(1) of the Welsh Language Act, the Welsh Language Commissioner will send a copy of the results of its findings to the Chief Executive and to the Delivery Director for Wales.

12.10 HM Courts & Tribunals Service monitor the implementation of the Scheme and its effectiveness:

12.11 Ceir rhestr wirio Cymraeg yn seiliedig ar ofynion y Cynllun Iaith Gymraeg y mae'n rhaid i reolwyr ei lenwi fel rhan o'u hadroddiadau chwarterol ar weithredu safonol. Mae gan Fwrdd Rheoli Cymru drosolwg strategol o weithrediad y Llysoedd a'r Tribiwnlysoedd yng Nghymru. Mae'r Pennaeth Gwasanaethau Iaith Gymraeg yn aelod o Fwrdd Rheoli Cymru, a bydd yn darparu adroddiad pan fo angen ynghylch cydymffurfio â'r Cynllun Iaith Gymraeg. Bydd y materion sy'n peri'r pryder mwyaf mewn perthynas â chydymffurfio gyda'n Cynllun Iaith Gymraeg yn cael eu cofnodi ar gofrestr Pryderon y Bwrdd.

Adroddiad Blynyddol

12.12 Bydd Gwasanaeth Llysoedd a Thribiwnlysoedd EM yn darparu Adroddiad Blynyddol i Gomisiynydd Y Gymraeg, mewn ffurf gymeradwy drwy adrodd ar y dangosyddion perfformiad a nodir yn Atodiad iii.

Dalier sylw: nid oes dim yn y drefn hon sy'n atal achwynydd rhag cyfeirio cŵyn at y Comisiynydd Gweinyddol Seneddol ("yr Ombudsmon").

12.11 There is a Welsh language checklist based on Welsh Language Scheme requirements that managers have to complete as part of their quarterly standard operating control returns. The Wales Management Board has a strategic overview of the courts and tribunals operation in Wales. The Head of Welsh Language Services is a member of the Wales Management Board and will provide reports as and when required on compliance with the Welsh Language Scheme. Matters of urgent concern in relation to compliance against our Welsh Language Scheme will be recorded on the Board's Concerns register.

Annual Report

12.12 HM Courts & Tribunals Service provide the Welsh Language Commissioner with an Annual Report, in an approved form by reporting on the performance indicators noted in Annex iii.

Note: nothing in this procedure prevents a complainant from referring their complaint to the Parliamentary Commissioner for Administration ("the Ombudsman").

13. Rhoi Cyhoeddusrwydd i'r Cynllun

13.1 Bydd copïau o'r Cynllun hwn ar gael am ddim o bob swyddfa, Llys a Thribiwnlys yng Nghymru. Darperir copïau hefyd i staff ac i'r ynadon yn eu hystafelloedd ymneilltuo. Byddwn hefyd yn hyrwyddo'r Cynllun trwy'r cyfryngau cymdeithasol e.e. Trydar a LinkedIn.

INSERT WEB LINK HERE

13. Publicising the Scheme

13.1 Copies of this Scheme are made available free from all offices and court and tribunal venues in Wales. Copies will also be made available to staff and for magistrates in their retiring rooms. We will also promote the Scheme through social media channels e.g. Twitter and LinkedIn.

INSERT WEB LINK HERE

Atodiad i.

Cyfarwyddiadau Ymarfer ar ddefnyddio'r iaith Gymraeg mewn achosion yn y llysoedd sifil yng Nghymru

Diben y Cyfarwyddiadau Ymarfer hyn yw adlewyrchu egwyddor Deddf yr Iaith Gymraeg 1993 sef y dylid trin y Gymraeg a'r Saesneg yn gyfartal wrth weinyddu cyfiawnder yng Nghymru.

1. Cyffredinol

Mae'r Cyfarwyddiadau Ymarfer hyn yn berthnasol i achosion sifil mewn llysoedd yng Nghymru.

Bydd yr ymarfer presennol o gynnal gwrandawriad yn gyfan gwbl yn y Gymraeg ar sail ad hoc a heb rybudd yn parhau'n ddilys pan fo pob parti a phob tyst sy'n ymwneud yn uniongyrchol â'r achos ar y pryd yn cytuno iddo gael ei gynnal felly.

Ym mhob achos lle y bydd tyst neu barti o bosibl am ddefnyddio'r Gymraeg [neu lle o bosibl y defnyddir y Gymraeg mewn unrhyw ddogfen a gyflwynir gerbron y llys], cyfrifoldeb y parti neu ei gynrychiolwyr cyfreithiol yw hysbysu'r llys o hyn fel y gellir gwneud trefniadau priodol ar gyfer rheoli a rhestru'r achos.

Os achosir costau yn sgil methu â chydymffurfio â'r Cyfarwyddiadau hyn, gellir codi gorchymyn costau yn erbyn y parti neu ei gynrychiolydd cyfreithiol.

Pan fydd achos yn cael ei brofi gyda rheithgor, nid yw'r gyfraith yn caniatáu dethol rheithgor mewn modd sy'n galluogi'r Llys i ganfod a yw Rheithiwr yn siarad Cymraeg ai peidio nac i sicrhau Rheithgor y mae ei aelodau yn ddwyieithog i wrando achos lle o bosibl y defnyddir y Gymraeg.

Annex i.

Practice Direction relating to the use of the Welsh language in cases in the civil courts in Wales

The purpose of this Practice Direction is to reflect the principle of the Welsh Language Act 1993 that in the administration of justice in Wales, the English and Welsh languages should be treated on the basis of equality.

1. General

This Practice Direction applies to civil proceedings in courts in Wales.

The existing practice of conducting a hearing entirely in the Welsh Language on an ad hoc basis and without notice will continue to apply when all parties and witnesses directly involved at the time consent to the proceedings being so conducted.

In every case in which it is possible that the Welsh language may be used by any party or witness [or in any document which may be placed before the court], the parties or their legal representatives must inform the court of the fact so that appropriate arrangements can be made for the management and listing of the case.

If costs are incurred as a result of a party failing to comply with these directions, a costs order can be made against the party or his legal representative.

Where a case is tried with a jury, the law does not permit the selection of jurors in a manner which enables the court to discover whether a juror does or does not speak Welsh or to secure a jury whose members are bilingual to try a case in which the Welsh language may be used.

2. Yr Holiadur cyfarwyddo

Mewn unrhyw achos lle y mae gofyn i barti lenwi holiadur cyfarwyddo, rhaid iddo gynnwys manylion ynghylch defnydd posibl o'r Gymraeg, h.y. manylion unrhyw berson a ddymunai roi tystiolaeth lafar yn y Gymraeg ac unrhyw ddogfennau yn y Gymraeg (e.e. dogfennau i'w datgelu o dan Ran 31 neu ddatganiadau tystion) y mae'r parti hwnnw'n disgwyl eu defnyddio.

Rhaid i barti gynnwys y manylion a nodir ym mharagraff 2.1 yn yr holiadur cyfarwyddo, hyd yn oed os yw ef eisoes wedi hysbysu'r llys am ddefnydd posibl o'r Gymraeg yn unol â gofynion adran 1 uchod.

3. Rheoli achosion

Mewn unrhyw wrandawriad yng nghwrs achos bydd y llys yn manteisio ar y cyfle i ystyried a ddylai roi cyfarwyddiadau rheoli achos. I gynorthwyo'r llys, dylai parti neu ei gynrychiolydd cyfreithiol dynnu sylw'r llys at y posibilrwydd y gallai'r Gymraeg gael ei defnyddio yn yr achos, hyd yn oed os yw ef eisoes wedi gwneud hynny wrth gydymffurfio â gofynion eraill y cyfarwyddiadau hyn.

Mewn unrhyw achos pan fydd gofyn i barti lenwi holiadur rhestru a'r parti hwnnw eisoes wedi nodi ei fwriad i ddefnyddio'r Gymraeg, dylai gadarnhau ei fwriad i ddefnyddio'r Gymraeg yn yr holiadur rhestru, a rhoi unrhyw fanylion na chafodd eu nodi yn yr holiadur cyfarwyddo.

2. The Directions questionnaire

In any proceedings in which a party is required to complete a directions questionnaire, he must include details relating to the possible use of Welsh i.e. details of any person wishing to give oral evidence in Welsh and of any documents in Welsh (e.g. documents to be disclosed under part 31 or witness statements) which that party expects to use.

A party must include the details mentioned in paragraph 2.1 in the directions questionnaire even if he has already informed the court of the possible use of Welsh in accordance with the provisions of section 1 above.

3. Case management

At any interlocutory hearing, the court will take the opportunity to consider whether it should give case management directions. To assist the court, a party or his legal representative should draw the court's attention to the possibility of Welsh being used in the proceedings, even where he has already done so in compliance with other provisions of this direction.

In any case where a party is required to complete a listing questionnaire and has already intimated the intention to use Welsh, he should confirm the intended use of Welsh in the listing questionnaire and provide any details which have not been set out in the directions questionnaire.

4. Rhestru gan y llys

Bydd rheolwr y dyddiadur, mewn ymgynghoriad â'r barnwr sifil dynodedig, yn sicrhau y bydd achos lle y defnyddir y Gymraeg yn cael ei restru:

- a. pryd bynnag y bydd hynny'n ymarferol bosib, gerbron barnwr Cymraeg ei iaith; a
- b. lle y bo angen cyfleusterau cyfieithu, mewn llys gyda chyfleusterau cyfieithu ar y pryd.

5. Cyfieithwyr

Pryd bynnag y bydd angen cyfieithydd i gyfieithu tystiolaeth o'r Saesneg i'r Gymraeg neu o'r Gymraeg i'r Saesneg, bydd y swyddog rhestru yn y llys lle cynhelir yr achos yn cysylltu gyda'r Uned Iaith Gymraeg a fydd yn sicrhau presonldeb cyfieithydd ar y pryd cymwys.

6. Tystion a rheithwyr

Wrth i bob tyst gael ei alw, bydd y swyddog llys sy'n gweinyddu'r llw neu'r cadarnhad yn hysbysu'r tyst y gall ef dyngu llw neu gadarnhau yn y Gymraeg neu yn y Saesneg yn ôl ei ddymuniad.

Pan gaiff achos ei brofi gan reithgor, bydd y swyddog llys sy'n gweinyddu llwon y rheithwyr yn hysbysu'r rheithwyr mewn llys agored y caiff pob rheithiwr dyngu llw neu gadarnhau yn y Gymraeg neu yn y Saesneg yn ôl ei ddymuniad.

7. Rôl y barnwr cyswllt

Os cyfyd unrhyw gwestiwn neu broblem ynghylch gweithredu'r Cyfarwyddyd Ymarfer hwn, dylid yn y lle cyntaf gysylltu â'r Barnwr Cyswllt dros faterion y Gymraeg.

4. Listing by the court

The diary manager, in consultation with the designated civil judge, will ensure that a case in which the Welsh language is to be used is listed:

- a. wherever practicable before a Welsh speaking judge; and
- b. where translation facilities are needed, at a court with simultaneous translation facilities.

5. Interpreters

Whenever an interpreter is needed to translate evidence from English into Welsh or from Welsh into English, the court listing officer in whose court the case is to be heard shall contact the Welsh Language Unit who will ensure the attendance of an accredited interpreter.

6. Witnesses and jurors

Where each witness is called, the court officer administering the oath or affirmation will inform the witness that he or she may be sworn or may affirm in Welsh or English as he or she wishes.

Where a case is tried with a jury, the court officer swearing in the jury will inform the jurors in open court that each juror may take the oath or may affirm in Welsh or English as he or she wishes.

7. Role of the liaison judge

If any question or difficulty arises concerning the implementation of this Practice Direction, contact should in the first place be made with the Liaison Judge for the Welsh language.

Atodiad ii.

Cyfarwyddyd Ymarfer Troseddol Cyfnerthedig

III.23 Defnydd o'r iaith Gymraeg mewn llysoedd yng Nghymru
Diben y cyfarwyddyd hwn yw adlewyrchu egwyddor **Deddf yr Iaith Gymraeg 1993** sef y dylid trin y Gymraeg a'r Saesneg yn gyfartal wrth weinyddu cyfiawnder yng Nghymru.

Cyffredinol

- III.23.1** Ym mhob achos lle y bydd tystion neu bartïon o bosibl am ddefnyddio'r Gymraeg neu lle o bosibl y defnyddir y Gymraeg mewn unrhyw ddogfen a gyflwynir gerbron y Llys, cyfrifoldeb y cynrychiolwyr cyfreithiol yw hysbysu'r Llys o hyn fel y gellir gwneud trefniadau priodol ar gyfer rhestru'r achos.
- III.23.2** Gall unrhyw barti neu dyst roi tystiolaeth yn Gymraeg mewn llys ynadon yng Nghymru heb orfod rhoi rhybudd ymlaen llaw. Trefnir i wrando'r achosion hyn yn unol â 'Phrotocol y llys ynadon ar restru achosion lle defnyddir yr iaith Gymraeg'.
- III.23.3** Os gwyddys bod posibilrwydd i'r Gymraeg gael ei defnyddio adeg anfon neu apelio i Lys y Goron, dylid hysbysu'r Llys ar unwaith ar ôl anfon neu pan gofnodir rhybudd o apêl. Fel arall, dylid hysbysu'r Llys cyn gynted ag y gwyddys bod posibilrwydd i'r Gymraeg gael ei defnyddio.

Annex ii.

The Consolidated Criminal Practice Direction

III.23 Use of the Welsh language in courts in Wales
The purpose of this direction is to reflect the principle of the **Welsh Language Act 1993** that in the administration of justice in Wales the English and Welsh languages should be treated on a basis of equality.

General

- III.23.1** It is the responsibility of the legal representatives in every case in which the Welsh language may be used by any witness or party or in any document which may be placed before the court to inform the court of that fact so that appropriate arrangements can be made for the listing of the case.
- III.23.2** Any party or witness is entitled to use Welsh in a magistrates' court in Wales without giving prior notice. Arrangements will be made for hearing such cases in accordance with the 'Magistrates Courts' Protocol for listing cases where the Welsh language is used'.
- III.23.3** If the possible use of the Welsh language is known at the time of sending or appeal to the Crown Court, the court should be informed immediately after sending or when the notice of appeal is lodged. Otherwise the court should be informed as soon as possible when the use of the Welsh language becomes known.

III.23.4 Os achosir costau yn sgil methu â chydymffurfio â'r Cyfarwyddiadau hyn, gellir codi gorchymyn costau a wastraffwyd yn erbyn y parti, a/neu ei gynrychiolwyr cyfreithiol, sydd heb gydymffurfio â hwy.

III.23.5 Nid yw'r gyfraith yn caniatáu dethol Rheithgor mewn modd sy'n galluogi'r Llys i ganfod a yw Rheithiwr yn siarad Cymraeg ai peidio nac i sicrhau Rheithgor y mae ei aelodau yn ddwyieithog i wrando achos lle o bosibl y defnyddir y Gymraeg.

Gwrandawiadau pledio a chyfarwyddo

III.23.6 Rhaid i eiriolwr mewn achos lle mae'n bosibl y defnyddir y Gymraeg godi'r mater yn y gwrandawriad rhagarweiniol ac/neu yn y gwrandawriad ple a rheoli achos ac ardystio'r manylion ar holiadur y barnwr fel y gellir rhoi'r cyfarwyddiadau priodol ar gyfer bwrw ymlaen â'r achos.

Rhestru

III.23.7 Dylai'r swyddog rhestru, mewn ymgynghoriad â'r barnwr preswyl, sicrhau bod achos lle y defnyddir y Gymraeg yn cael ei restru: (a) pryd bynnag y bydd hynny'n ymarferol bosib, gerbron Barnwr Cymraeg ei iaith; ac (b) mewn Llys yng Nghymru gyda chyfleusterau cyfieithu ar y pryd.

III.23.4 If costs are incurred as a result of failure to comply with these directions, a wasted costs order may be made against the defaulting party and/or his legal representatives.

III.23.5 The law does not permit the selection of jurors in a manner which enables the court to discover whether a juror does or does not speak Welsh or to secure a jury whose members are bilingual to try a case in which the Welsh language may be used.

Plea and directions hearings

III.23.6 An advocate in a case in which the Welsh language may be used must raise that matter at the preliminary and/or the plea and case management hearing and endorse details of it on the judge's questionnaire so that appropriate directions may be given for the progress of the case.

Listing

III.23.7 The listing officer, in consultation with the resident judge, should ensure that a case in which the Welsh language may be used is listed (a) wherever practicable before a Welsh speaking judge, and (b) in a court in Wales with simultaneous translation facilities.

Cyfieithwyr

III.23.8 Pryd bynnag y bydd angen cyfieithydd i gyfieithu tystiolaeth o'r Saesneg i'r Gymraeg neu o'r Gymraeg i'r Saesneg, bydd y swyddog rhestru yn y llys lle cynhelir yr achos yn cysylltu gyda'r Uned Iaith Gymraeg a fydd yn sicrhau presonldeb cyfieithydd ar y pryd cymwys.

Rheithwyr

III.23.9 Wrth annerch y Rheithwyr ar ddechrau cyfnod eu gwasanaeth fel rheithwyr rhaid i Feili'r Rheithgor eu hysbysu y gall pob Rheithiwr dyngu Llŵ neu gadarnhau yn y Gymraeg neu yn y Saesneg yn ôl ei ddymuniad.

III.23.10 Ar ôl dethol Rheithgor i wrando achos, a chyn tyngu llw, bydd y Swyddog Llys sy'n gweinyddu llw yn y Rheithgor yn hysbysu'r Rheithwyr mewn llys agored y caiff pob Rheithiwr dyngu llw neu gadarnhau yn y Gymraeg neu yn y Saesneg yn ôl ei ddymuniad.

III.23.11 Pan ddefnyddir y Gymraeg gan unrhyw barti neu dyst mewn treial, bydd cyfieithydd cydnabyddedig yn cyfieithu ar y pryd o'r Gymraeg i'r Saesneg ar gyfer y rheithwyr hynny nad ydynt yn siarad Cymraeg. Nid oes unrhyw ddarpariaeth i gyfieithu tystiolaeth o'r Saesneg i'r Gymraeg ar gyfer rheithiwr Cymraeg.

III.23.12 Rhaid cadw trafodaethau'r rheithgor yn breifat ac ni all unrhyw berson arall fod yn bresennol. Ni ellir felly caniatáu i gyfieithydd fod yn bresennol i gyfieithu'r drafodaeth er budd un neu fwy o reithwyr.

Interpreters

III.23.8 Whenever an interpreter is needed to translate evidence from English into Welsh or from Welsh into English, the court listing officer in whose court the case is to be heard shall contact the Welsh Language Unit who will ensure the attendance of an accredited interpreter.

Jurors

III.23.9 The jury bailiff when addressing the jurors at the start of their period of jury service shall inform them that each juror may take an oath or affirm in Welsh or English as he wishes.

III.23.10 After the jury has been selected to try a case, and before it is sworn, the court officer swearing in the jury shall inform the jurors in open court that each juror may take an oath or affirm in Welsh or English as he wishes.

III.23.11 Where Welsh is used by any party or witness in a trial, an accredited interpreter will provide simultaneous translation from Welsh to English for the jurors who do not speak Welsh. There is no provision for the translation of evidence from English to Welsh for a Welsh speaking juror.

III.23.12 The jury's deliberations must be conducted in private with no other person present and therefore no interpreter may be provided to translate the discussion for the benefit of one or more of the jurors.

Tystion

III.23.11 Pan elwir pob tyst bydd y swyddog llys sy'n gweinyddu'r Llw neu'r Cadarnhad yn hysbysu'r tyst y gall dyngu llw neu gadarnhau yn y Gymraeg neu yn y Saesneg yn ôl ei ddymuniad. Ni ddylid gofyn i dyst sydd wedi dewis cymryd y llw yn Gymraeg i'w ailadrodd yn Saesneg.

Agor a chau Llys y Goron

III.23.12 Oni bai nad yw hi'n rhesymol ymarferol gwneud hynny, dylid agor a chau'r llys yn y Gymraeg ac yn y Saesneg.

Rôl y barnwr cyswllt

III.23.13 Os cyfyd unrhyw gwestiwn neu broblem ynghylch gweithredu'r cyfarwyddiadau uchod, dylid yn y lle cyntaf gysylltu â Barnwr Cyswllt y Gymraeg.

Witnesses

III.23.11 When each witness is called the court officer administering the oath or affirmation shall inform the witness that he may be sworn or affirm in Welsh or English as he wishes. A witness who chooses to take the oath in Welsh should not be asked to repeat it in English.

Opening/closing of Crown Court

III.23.12 Unless it is not reasonably practicable to do so, the opening and closing of the court should be performed in Welsh and English.

Role of liaison judge

III.23.13 If any question or problem arises concerning the implementation of the directions above, contact should in the first place be made with the liaison judge for the Welsh language.

Atodiad iii.

Llysoedd Ynadon

Protocol pan ddefnyddir yr iaith Gymraeg

Cefndir

Mae Gwasanaeth Llysoedd a Thribiwnlysoedd Ei Mawrhydi wedi mabwysiadu'r egwyddor y bydd, wrth gynnal busnes cyhoeddus ac wrth weinyddu cyfiawnder yng Nghymru, yn trin yr iaith Gymraeg a'r iaith Saesneg yn gydradd.

Dylid dilyn y canllaw canlynol pan roddir gwybod i'r llys fod parti neu unrhyw dyst yn dymuno defnyddio'r iaith Gymraeg yn ystod unrhyw ran o achos. Dylid nodi, yn unol ag Adran 22(1), Deddf yr Iaith Gymraeg 1993.

" Mewn unrhyw achosion cyfreithiol yng Nghymru gellir siarad Cymraeg gan unrhyw barti, tyst neu berson arall sy'n dymuno'i defnyddio, yn ddarostyngedig mewn achosion mewn llys heblaw llys ynadon i'r cyfryw rybudd ymlaen llaw ag a fydd yn ofynnol yn ôl rheolau'r llys; a gwneir unrhyw ddarpariaeth angenrheidiol ar gyfer cyfieithu yn unol â hyn".

Felly, mae Deddf yr Iaith Gymraeg yn rhoi'r hawl i siarad Cymraeg mewn gwrandawriad llys, ond nid yw'n rhoi'r hawl i gael gwrandawriad cyfan gwbl Gymraeg e.e. os yw diffynnydd yn dewis rhoi tystiolaeth yn Gymraeg, nid yw'n rhoi'r hawl i unrhyw dystiolaeth arall a roddir gan dyst yn Saesneg, gael ei gyfieithu i'r Gymraeg. Fodd bynnag, gellir cael gwrandawriadau cyfan gwbl Gymraeg ar rai achlysuron oherwydd bod yr holl bartion perthnasol yn ddwyieithog.

Annex iii.

Magistrates' Courts

Protocol for when the Welsh Language is used

Background

Her Majesty's Courts and Tribunal Service has adopted the principle that in the conduct of public business and the administration of justice in Wales it will treat the English and Welsh languages on a basis of equality.

The following guidance should be followed when the court is informed that a party or any of the witnesses wishes to use the Welsh language during any part of the proceedings. It should be noted that in accordance with Section 22(1) of the Welsh Language Act 1993.

"In any legal proceedings in Wales the Welsh language may be spoken by any party, witness or other person who desires to use it, subject in the case of proceedings in a court other than a magistrates' court to such prior notice as may be required by rules of court; and any necessary provision for interpretation shall be made accordingly."

The Welsh language Act, therefore, gives the right to speak Welsh in a court hearing, but does not give the right to a hearing entirely through the medium of Welsh eg. if a defendant elects to give evidence in Welsh it does not give the right for any other evidence given by a witness in English to be translated into Welsh. However, there could be occasions where an entire hearing does take place in Welsh due to all the relevant parties being bilingual.

Mater o ddewis i'r unigolyn ei hun yw defnyddio'r iaith. Ei ddewis ef neu ei dewis hi yw'r ffactor pwysig yn hytrach nag unrhyw anhawster i ddeall. Felly, mae gan unigolyn sy'n dymuno defnyddio'r Gymraeg mewn achos yr hawl i wneud hynny ac ni ddylai fod gofyn iddo gyfiawnhau hynny na chyfyngu ar faint o ddefnydd a wna o'r iaith. Nid yw'r ffaith bod yr unigolyn yn ddwyieithog ac yn gymwys yn y Saesneg yn effeithio nac yn cyfyngu ar ei hawl i ddefnyddio'r Gymraeg. O ran egwyddor cydraddoldeb, mae'n hanfodol nad yw defnyddio'r iaith Gymraeg yn arwain at unrhyw anfantais i unrhyw un o'r partiön na'r tystion oherwydd oedi cyn rhestru neu ddiffygion yn y trefniadau a wneir i gael cyfieithu ar y pryd.

Mae'r protocol hwn yn berthnasol i bob achos a gynhelir yn y llysoedd ynadon, gan gynnwys gwrandawiadau sifil, teulu, ieuencid, gorfodi dirwyon ac unrhyw wrandawiadau panel arbenigol.

Cyn y gwrandawriad

1. Nid yw'n ofynnol bod unigolyn yn rhoi rhybudd ymlaen llaw mewn Llys Ynadon cyn defnyddio ei hawliau o dan Ddeddf Iaith Gymraeg 1993 ond doeth fyddai gwneud hynny er mwyn hwyluso'r trefniadau ac i osgoi gorfod gohirio.
2. Pan dderbynnir rhybudd ymlaen llaw, cymerir y camau priodol er mwyn galluogi'r achos fynd yn ei flaen, naill ai trwy sicrhau bod yr holl bobl perthnasol yn siarad Cymraeg neu sicrhau bod cyfieithydd yn bresennol.
3. Pan na fydd rhybudd ymlaen llaw yn cael ei dderbyn ynglŷn â defnyddio'r iaith Gymraeg, rhaid gwneud pob ymdrech i fynd ymlaen gyda'r achos heb ohiriad. Bydd newid cyfansoddiad y fainc, a/neu newid y cynghorydd cyfreithiol neu unrhyw eiriolwr yn cael eu hystyried, neu gysylltu ag Uned yr Iaith Gymraeg i drefnu i gyfieithydd fod yn bresennol. Dylid gohirio'r achos dim ond os nad oes modd gwneud trefniadau ar y

It is the individual's choice to use the Welsh language. The important factor is his or her choice rather than any difficulty with his or her understanding. Accordingly, the individual who wishes to use the Welsh language in the proceedings, has the right to do so and should not be required to justify or limit the extent to which he does so. The fact that the individual is bilingual and is competent in English does not affect or limit his right to use the Welsh language. Having regard to the principle of equality, it is essential that the use of the Welsh language does not result in any disadvantage to any of the parties or the witnesses by reason of delay in listing or deficiencies in the arrangements made for interpretation.

This protocol applies to all proceedings conducted in the magistrates' courts including civil, family, youth, fines enforcement and any specialist panel hearings.

Pre hearing

1. There is no obligation on an individual to give prior notice in the Magistrates Court before exercising rights under the Welsh Language Act 1993 but it is sensible to do so to facilitate the making of arrangements and avoid adjournments.
2. When prior notice is received appropriate steps be taken to enable the case to proceed either by ensuring that all relevant persons speak Welsh or for an interpreter to be in attendance.
3. Where no prior notice is received that the Welsh language will be used, best endeavours should be made for that case to proceed without adjournment. Consideration will be given to changing the constitution of the bench, and or legal adviser, or any advocate or contacting the Welsh Language Unit for an interpreter to attend. Only if arrangements can not be made on the day should the matter be

diwrnod. Darperir esiamplau o'r trefniadau y gellir eu gwneud yn Atodiad A.

4. Dylid cymryd pob cam rhesymol i sefydlu dewis iaith diffynyddion, partïon a thystion ym mhob gwrandawriad rheoli achos, adolygiad cyn treial a gwrandawriad pennu treial.
5. Yn y gwrandawriad cyntaf yn y llys achosion teulu, rhaid i'r cynghorydd cyfreithiol, y cydymaith llys, neu'r Barnwr Rhanbarth gymeryd pob cam rhesymol i gael gwybod a fydd unrhyw barti'n dymuno defnyddio'r iaith Gymraeg yn yr achos. Mae'n arbennig o bwysig sicrhau beth yw iaith gyntaf unrhyw blentyn sy'n rhan o'r achos, a lle bo hynny'n briodol, sicrhau bod Gwarcheidwad dwyieithog yn cael ei bennu/phennu i weithredu ar ran y plentyn.
6. Pan fydd rhaid gohirio achos, fel bod parti yn cael defnyddio'r iaith Gymraeg, dylai cadeirydd y fainc/y cynghorydd cyfreithiol neu'r Barnwr Rhanbarth egluro wrth ohirio'r achos bod pob ymdrech wedi'i wneud i alluogi mynd ymlaen â'r achos ar y diwrnod hwnnw.
7. Mewn perthynas â threialon pan geir rhybudd ymlaen llaw, bydd y llys yn gwneud trefniadau i'r ynadon/y Barnwr Rhanbarth a'r cynghorydd cyfreithiol/cydymaith llys fod yn ddwyieithog. Fodd bynnag, pan fydd treialon o'r fath yn hir ac yn/neu'n gymhleth, neu er gwaethaf gwneud bob ymdrech i gael ynadon/Barnwr Rhanbarth dwyieithog ond nad oes rhai ar gael, dylid gwneud trefniadau i gyfieithwyr ar y Pryd fod yn bresennol ar gyfer unrhyw barti di-Gymraeg sy'n rhan o'r achos, gan gynnwys ynadon/Barnwr Rhanbarth, cynghorydd cyfreithiol/cydymaith Llys ac eiriolwyr y llys.
8. Pan fydd modd i achos fynd yn ei flaen yn gyfan gwbl trwy gyfrwng y Gymraeg, gall y cadeirydd/y cynghorydd cyfreithiol neu'r Barnwr Rhanbarth/y cydymaith llys

adjourned. Examples are provided at Annexe A of arrangements that can be made.

4. Every case management, pre-trial review or trial fixing hearing should take reasonable steps to establish the language choice of defendants, parties and witnesses.
5. At the first hearing in the family court, the legal adviser, court associate or District Judge shall take reasonable steps to ascertain whether any party wishes to use the Welsh language in the proceedings. It is particularly important to ascertain the first language of any child who is the subject of the proceedings and where appropriate, ensure that a bilingual Guardian is appointed to act for the child.
6. In the event a case has to be adjourned so that a party may use the Welsh language the chairman of the bench/legal adviser or District Judge should in adjourning explain all efforts that were made to enable the case to proceed that day.
7. In relation to trials when prior notice is received, the court will make arrangements for the magistrates/ District Judge and legal adviser/court associate to be bilingual. However when such trials are lengthy and/or complex or despite best endeavours bilingual magistrates/District Judge are not available; arrangements may be made for interpreters to be used for any non Welsh speaking party to the case, including magistrate/District Judge, legal Adviser/ court associate and court advocates.
8. Where a case can and does proceed entirely through the medium of Welsh the chairman/legal adviser or District Judge/ court associate may pronounce the decision

gyhoeddi penderfyniad y llys yn y Gymraeg a'r Saesneg os yw'n angenrheidiol er budd unigolion eraill nad ydynt yn barti yn yr achos, a all fod yn bresennol yn y llys ac nad ydynt yn ddwyieithog e.e. y wasg.

9. Ar gyfer dibenion monitro, bydd pob llys yn cadw cofnod o bob achos lle ddefnyddir yr iaith Gymraeg. Dylai cynghorwyr cyfreithiol gadw cofnod o bob achos lle defnyddir yr iaith Gymraeg hefyd.

Cyfieithwyr

10. Pan fydd unrhyw unigolyn yn dewis rhoi tystiolaeth yn y Gymraeg, fe all unrhyw gwestiynau a ofynnir yn Saesneg gael eu cyfieithu i'r Gymraeg er ei fudd. Pan fydd y llys yn ymwybodol y bydd cryn dipyn o dystiolaeth yn cael ei chyflwyno, gan arwain at wrandawriad hir, dylid ystyried cael dau gyfieithydd yn bresennol, gwneir hyn er mwyn sicrhau bod y cyfieithwyr yn cael seibiant rheolaidd ac aml, heb oedi neu ymestyn hyd y gwrandawriad yn ddiangen. Bydd y llys ar ol ymgynghori gydag Uned yr Iaith Gymraeg ac os bydd yn ystyried ei bod yn briodol, yn penderfynu ar nifer y cyfieithwyr sydd eu hangen.
11. Er mwyn trefnu cael cyfieithydd ar y pryd Cymraeg yn bresennol, dylai'r llys anfon y ffurflen berthnasol i Uned yr Iaith Gymraeg, a fydd yn trefnu bod cyfieithydd addas ar gael.
12. Dylid rhoi pob cymorth i'r cyfieithwyr i baratoi ar gyfer y gwrandawriad. Bydd Uned yr Iaith Gymraeg yn gwneud cais trwy e-bost i roi copïau o'r cyhuddiad/gŵys ac unrhyw ddogfennau perthnasol eraill, megis datganiadau tystion, i'r cyfieithydd ar ddiwrnod y gwrandawriad. Fel hyn, bydd gan y cyfieithydd amser i baratoi a nodi unrhyw derminoleg anarferol neu arbenigol a allai gael ei ddefnyddio yn y gwrandawriad.

of the court in both Welsh and English if that is necessary for the benefit of other individuals, not party to the proceedings, who may be present in court who are not bilingual e.g. the press.

9. For monitoring purposes, a record will be kept by all courts of cases where the Welsh language is used. Legal advisers should record the use of the Welsh language as directed.

Interpreters

10. When any individual chooses to give evidence in Welsh, any questions put in English, may be translated into Welsh if that assists the individual in giving his/her evidence in Welsh. When the court is aware that there will be a substantial amount of evidence given leading to a lengthy hearing, consideration should be given whether two interpreters should be arranged, this is so that the interpreters have regular and frequent breaks without delaying or extending the length of the hearing unnecessarily. The court having consulted the Welsh Language Unit and if it considers it appropriate to do so shall decide on the number of interpreters required.
11. In order to secure the services of a Welsh interpreter the court should forward the relevant form to the Welsh Language Unit who will ensure the services of a suitable interpreter.
12. The interpreters should be given every assistance in preparing for the hearing. The Welsh Language Unit will request by e-mail that copies of charge/summons, and any other relevant documents, such as witness statements be made available to the interpreter on the date of hearing. Thus allowing the interpreter time to prepare and to note any unusual or specialist terminology which may be used during the hearing.

Dylai staff y llys wneud yn siŵr bod copïau dwyieithog o bob llw/cadarnhad ar gael. Hefyd, dylid bod beibl Cymraeg ar gael ym mhob ystafell llys.

Offer Cyfieithu

13. Bydd Uned yr Iaith Gymraeg yn egluro i'r cyfieithydd penodedig p'un a fyddant yn dod ag offer cyfieithu eu hunain, neu'n defnyddio offer cyfieithu'r llys.
14. Os oes angen i'r cyfieithydd ddefnyddio offer y llys, bydd Uned yr Iaith Gymraeg yn anfon e-bost at reolwr cyflawni'r llys o leiaf 7 diwrnod cyn y gwrandawriad i sicrhau bod offer cyfieithu'r llys yn gweithio'n iawn, a bod digon o glustffonau ar gael.
15. Mewn achosion lle mae mesurau arbennig wedi'u caniatáu ar gyfer tyst, a bod angen defnyddio cyfieithydd, rhaid i'r llys gysylltu ag Uned yr Iaith Gymraeg am gyfarwyddiadau.

ATODIAD A

Mater i'r llys fydd defnyddio unrhyw un o'r opsiynau a nodir isod, a dylid cyhoeddi'r penderfyniad mewn llys agored.

1. Mewn achos lle nad oes tystiolaeth yn cael ei rhoi a bod ffeithiau'n syml a chymharol dibwys e.e. meddw ac afreolus neu oryrru ac mai dim ond y cadeirydd sy'n ddwyieithog, gellir bwrw ymlaen â'r achos gyda'r cadeirydd yn cyfieithu yn y llys neu yn yr ystafell ymneilltuo cyn dedfrydu.
2. Pan fydd mwy nag un llys yn eistedd, efallai y bydd yn bosibl ymneilltuo i ad-drefnu aelodaeth y meinciau fel bod modd ffurfio mainc ddwyieithog.
3. Mewn achos lle mae'r partion i gyd yn ddwyieithog ar wahân i'r erlynydd neu'r swyddog prawf, efallai y bydd yn bosibl

Court staff must ensure that bilingual copies of all oaths /affirmations are available. Also a Welsh bible should be available in all courtrooms.

Translation Equipment

13. The Welsh Language Unit will clarify with the appointed interpreter whether they will provide and use their own translation equipment, or whether they will use court translation equipment.
14. Where court equipment is to be used; at least 7 days before the hearing the Welsh language Unit will e-mail the court delivery manager to ensure that court translation equipment is in good working order and that sufficient headsets are available.
15. In cases where special measures have been granted for a witness and interpreters are to be used the Welsh Language Unit must be contacted by the court for guidance.

ANNEX A

Applying any of the following options will be a matter for the court and its decision should be announced in open court

1. In a case where evidence is not given and the facts are simple, straightforward and relatively minor e.g. drunk and disorderly or speeding and only the chairman is bilingual, matters can proceed with the chairman translating in court or in the retiring room before sentencing.
2. When more than one court is sitting it may be possible to retire to arrange for the benches to be reconstituted to allow a bilingual bench to be formed.
3. In a case where all the parties are bilingual with the exception of the prosecutor or probation officer it may be possible to use

defnyddio'r Barnwr Rhanbarth, cynghorydd cyfreithiol neu gydymaith llys i gyfleu'r wybodaeth neu gynorthwyo'r swyddogion hynny.

4. Lle mae'r llys yn cynnwys ynad(on) ac/neu cynghorydd cyfreithiol/cydymaith llys neu Farnwr Rhanbarth sy'n ddwyieithog, yna efallai y bydd yn bosibl i'r unigolyn hwnnw gymryd y ple neu ymdrin â materion rhagarweiniol eraill cyn ystyried sut i fynd ymlaen â'r achos.
5. Lle nad yw'r fainc yn ddwyieithog ond fod y cynghorydd cyfreithiol yn ddwyieithog, efallai y bydd yn bosibl i'r trefniadau cyn treial gael eu gwneud gyda'r cynghorydd cyfreithiol yn gweithredu fel cyfieithydd i'r fainc neu gall y cynghorydd cyfreithiol ddelio â'r materion i gyd ei hun lle maent o fewn ei b/phwerau dirprwyedig barnwrol ef neu hi.

Yr Anrhydeddus Mrs Ustus Nicola Davies

Yr Anrhydeddus Mr Ustus Lewis

Fersiwn 2 – Diwygiwyd Mawrth 2017

the District Judge, legal adviser or court associate to inform or assist those officers.

4. Where the court is constituted of a magistrate(s) and or a legal adviser/court associate or District Judge who is bilingual then it may be possible for that individual to take the plea or deal with other preliminary matters before considering how the case should further proceed.
5. Where the bench is not bilingual but the legal adviser is bilingual it may be possible for pre-trial arrangements to be made with the legal adviser acting as an interpreter for the bench or the legal adviser can deal with all matters where they are within his or her judicial delegated powers.

The Honourable Mrs Justice Nicola Davies

The Honourable Mr Justice Lewis

Version 2 – Amended March 2017

Atodiad iv.

Dangosyddion perfformiad

Gweithredu a monitro'r cynllun

- DP1** Canran staff sy'n gallu siarad Cymraeg fesul gweithle.
- DP2** Canran y llysoedd/swyddfeydd tribiwnlys sy'n adlewyrchu proffil ieithyddol yr ardal a wasanaethir ganddynt.
- DP3** Canran staff sydd wedi derbyn hyfforddiant i lefel penodol yn ystod y flwyddyn.
- DP4** Canran staff sy'n dysgu Cymraeg.
- DP5** Nifer a chanran y staff sydd wedi derbyn hyfforddiant ymwybyddiaeth iaith.

Trefniadau gweinyddol

- DP6** Nifer a chanran o gytundebau a gafodd eu monitro sy'n cydymffurfio a gofynion y cynllun iaith.

Annex iv.

Performance indicators

Implementing and monitoring the scheme

- PI1** Percentage of staff that can speak Welsh in each workplace.
- PI2** Percentage of courts/tribunal offices that reflect the language profile of the areas they serve.
- PI3** Percentage of staff that have received training to a specific level during the year.
- PI4** Percentage of staff that are learning Welsh.
- PI5** Number and percentage of staff that have received language awareness training.

Administrative arrangements

- PI6** Number and percentage of agreements monitored that comply with the language scheme.

Atodiad v.

Rhestr o gyfeiriadau a rhifau ffôn defnyddiol

Llinell Gymorth Gymraeg: 0800 212 368

Gwasanaeth Llysoedd a Thribiwnlysoedd EM Cymru

Cyfeiriad: Uned Gefnogi Cymru
Llawr 1^{af}, Llys Ynadon Caerdydd
Plas Fitzalan
Caerdydd CF24 0RZ

Cofrestrfa Brofiant Cymru

(yn gyfrifol am weithredu'r Cynllun hwn yn y gwasanaeth profiant yng Nghymru)

Cyfeiriad: Y Rheolwr Profiant
Cofrestrfa Brofiant Cymru
3^{ydd} Llawr, Llys Ynadon Caerdydd
Plas Fitzalan
Caerdydd CF24 0RZ

Ffôn: 02920 474 373

Prif Gofrestrfa'r Adran Deulu

(yn gyfrifol am y Gwasanaeth yng Nghymru a Lloegr)

Cyfeiriad: First Avenue House
42-49 High Holborn
Llundain WC1 6NP

Ffôn: 020 7947 6945

Uned Iaith Gymraeg

Gwasanaeth Llysoedd a Thribiwnlysoedd EM

Cyfeiriad: Canolfan Cyfiawnder Caernarfon
Ffordd Llanberis
Caernarfon
Gwynedd LL55 2DF

Ffôn: 01286 669 800

Annex v.

Useful addresses and telephone numbers

Welsh Language Helpline: 0800 212 368

HM Courts & Tribunals Service Wales

Address: Wales Support Unit
1st Floor, Cardiff Magistrates'
Court, Fitzalan Place
Cardiff CF24 0RZ

Probate Registry of Wales

(responsible for the operation of this Scheme in the probate service in Wales)

Address: Probate Manager
Probate Registry of Wales
3rd Floor, Cardiff Magistrates'
Court, Fitzalan Place
Cardiff CF24 0RZ

Telephone: 02920 474 373

Principal Registry of the Family Division

(responsible for the Service in Wales and England)

Address: First Avenue House
42-49 High Holborn
London WC1 6NP

Telephone: 020 7947 6945

HM Courts & Tribunals Service Welsh Language Unit

Address: Caernarfon Justice Centre
Llanberis Road
Caernarfon
Gwynedd LL55 2DF

Telephone: 01286 669 800

